

شناسایی شاخص‌های فضای سبز دوستدار کودک (مطالعه موردی: پارک ناژوان اصفهان)

مسعود تقوایی^۱

سهیلا رضایی آدریانی^۲

چکیده

شهر دوستدار کودک یکی از نظریات برنامه‌ریزی شهری، در راستای تخصیص حقوق شهروندی به کودکان و رسیدگی به خواسته‌ها و نیازهای آن‌ها، باهدف ایجاد فرصتی برای کودکان در جهت شکل‌دهی و یا تغییر محیط پیرامونشان است. بررسی وضعیت کنونی شهرها حاکی از بی‌توجهی و نادیده انگاشتن کودکان در روند برنامه‌ریزی شهری و طراحی فضاهاست. یکی از مکان‌های شهری که توجه ویژه‌ای را در این خصوص می‌طلبد پارک‌ها و فضاهای سبز است، چراکه نقش مهمی را در گذران اوقات فراغت کودکان ایفا می‌کند.

هدف از مطالعه حاضر در درجه اول شناسایی شاخص‌های فضای سبز دوستدار کودک و در گام بعدی سنجش میزان تحقق کودک‌مداری در فضای سبز ناژوان شهر اصفهان است. برای این منظور با بهره‌گیری از روش کتابخانه‌ای و اسنادی و مراجعه به منابع موجود در این حوزه، بنیادهای فکری و تئوری این نظریه موردبررسی قرار گرفت و شاخص‌های لازم جهت تحقق فضاهای سبز دوستدار کودک شناسایی شد، سپس با بهره‌گیری از روش میدانی، شامل: مشاهده، مصاحبه و تکمیل پرسشنامه محقق‌ساخته، اطلاعات لازم گردآوری شد. نمونه موردبررسی، بر اساس فرمول کوکران، ۳۸۴ عدد مشتمل بر ۲۰۰ کودک و ۱۸۴ بزرگسال انتخاب شد. درنهایت تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از نرم‌افزار SPSS و روش‌های آماری توصیفی و استنباطی همچون آزمون t و آزمون خی‌دو انجام گرفته است. نتایج پژوهش حاکی از میزان برخورداری پارک ناژوان از نه مؤلفه تعریف‌شده است. بر این اساس معیارهای محیط سالم، خلاقیت، برخورداری از فضاهای تعاملاتی، مشارکت و حس تعلق، امنیت، دسترسی، تنوع فضاها، ایمنی و خدمات به ترتیب بیشترین تا کمترین امتیاز را کسب نموده‌اند، در راستای ارتقای میزان کودک‌مداری پارک ناژوان اقداماتی نظیر ارتقا سطح خدمات، افزایش زمین‌های بازی کودکان متناسب با گروه‌های سنی مختلف و با ایمنی بالا، طراحی و اجرای بازی‌های فکری، گروهی و متنوع در پارک، بهبود کیفیت دسترسی به پارک از طریق حمل‌ونقل عمومی، ارتقا امنیت محیط و افزایش مشارکت کودکان پیشنهاد می‌گردد.

واژگان کلیدی: برنامه‌ریزی، شاخص، شهر دوستدار کودک، کودک، پارک ناژوان

مقدمه

از جمله اهداف توسعه ملی، تأمین عدالت اجتماعی است. بااین‌حال، وجود تبعیض در میان شهروندان همه ملل خصوصاً کودکان به‌خوبی مشهود است، درواقع نقش‌ها، عملکردها و حقوق کودکان اغلب موردتوجه قرار نمی‌گیرد. در فرایند توسعه ملی، دولت به‌عنوان یک عامل اجرایی در سیاست‌های خود توجهی به کودکان نمی‌کند و این کودکان هستند که محروم‌ترین گروه در شرایط مختلف شامل: بلایای طبیعی، بحران‌های اقتصادی و تخریب‌های زیست‌محیطی هستند (Paulla Dewi, 2010: 225). در شهرهای امروز ما برخی کودکان از حقوق اولیه و طبیعی خود محروم هستند، مواردی نظیر عدم دسترسی به سرپناه، آب و غذای سالم، عدم دسترسی مناسب به خدمات بهداشتی و درمانی، تحصیل، آموزش و ... که همگی از ملزومات یک زندگی طبیعی است حکایت از نامناسب بودن روند برنامه‌ریزی برای کودکان دارد. شهرهای امروزی ما ساخته دست بزرگسالان است، گروهی که حداقل توجه را به نیازهای کودکان دارند و تنها

^۱. استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه اصفهان (نویسنده مسئول)

وظیفه شهر در قبال کودکان را ساخت زمین‌های بازی کوچک و پراکنده می‌دانند، حال آنکه خواسته کودکان با تصورات برنامه‌ریزان بسیار متفاوت است و کودکان بیش از بزرگسالان از محیط طبیعی تأثیر می‌پذیرند و روند برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و اجرای برنامه‌های شهری، بر کیفیت زندگی آن‌ها تأثیرگذار است (مقدم و فنی، ۱۳۹۷:۳۹۷). بدون شک تأثیرپذیرترین گروه سنی، کودکان و نوجوانان هستند، چراکه آن‌ها با زیرکی بسیار و هوش سرشار تمام وقایع پیرامون خود را تحت نظر داشته و هیچ نکته‌ای از نظر آن‌ها مغفول نمی‌ماند. هرگونه پدیده یا رویدادی که باروح لطیف این گروه از شهروندان سختی نداشته باشد تأثیر مستقیمی بر آن‌ها خواهد گذاشت و این شرایط می‌تواند زمینه‌ساز وقوع بحران‌های جدی در دوران بزرگسالی شود، همان‌طور که امروزه روانشناسان و روان‌پزشکان ریشه بسیاری از ناهنجاری‌های شخصیتی را در دوران کودکی می‌یابند. مطالعات علمی و سیاسی که به بررسی رابطه بین سلامت کودکان و محیط شهری می‌پردازند، هشدار می‌دهد که «نجات کودکان» هم در برنامه‌ریزی و هم در عمل در اولویت قرار دارد (Mehtap, 2016:357). این نکته لزوم توجه به کودکان و فراهم‌سازی شرایط کودکی کردن در شهرها را افزایش می‌دهد؛ بنابراین یکی از وظایف مدیران و برنامه‌ریزان شهری درگیر کردن کودکان در فرایند برنامه‌ریزی و تأمین خواسته‌ها و نظرات آن‌هاست، در چنین شرایطی است که می‌توان ادعا نمود در فرایند برنامه‌ریزی به کودکان به‌عنوان یک شهروند توجه شده است، همچنین می‌توان با شناخت توانایی‌ها و مهارت‌های کودکان و با زمینه‌سازی به‌کارگیری آن‌ها در محیط‌های شهری باعث افزایش حضور کودکان در شهر شویم و با حس مشارکت و استقلالی که در پی تعاملات اجتماعی کودک در شهر به وجود می‌آید، باعث کسب تجربه و اعتمادبه‌نفس در کودکان و در نتیجه افزایش خلاقیت آن‌ها شویم (شهری‌زاده و مویدفر، ۱۳۹۶:۱۶۸). اتخاذ این رویکرد که تحت عنوان «شهرهای دوستدار کودک» از آن یاد می‌شود شامل مجموعه اقدامات پیوسته‌ای در خصوص مداخلات کودکان در سیستم مدیریت و برنامه‌ریزی شهری است که بر اساس میزان مشارکت کودکان در فرآیندها، طیفی مابین الگوی مشارکت ظاهری و سوری تا الگوی واقعی و پیش‌برنده را در برمی‌گیرد. مفهوم شهر دوستدار کودک رویکردی نوین در برنامه‌ریزی شهری است که با مخاطب قرار دادن کودکان در سطح شهر و قلمداد نمودن آنان به‌عنوان یک شهروند کامل و صاحب فهم و شعور در پی فراهم ساختن فضایی مطلوب و درخور برای کودکان جهت رشد و بالندگی هر چه بیشتر و تأمین محیطی مناسب برای خلق دوران کودکی شیرین و لذت‌بخش برای آنان است.

یکی از فضاهای شهری که بسیار موردعلاقه کودکان است و آن‌ها تمایل زیادی برای گذران وقت و بازی و تفریح در آن دارند پارک‌ها و بوستان‌های شهر است که می‌بایست متناسب با کودکان و در چارچوب مبانی و اصول تعریف‌شده برای شهر دوستدار کودک طراحی و یا بازآفرینی شوند. پارک‌های شهری از امکانات مهم رفاهی هستند که شرایط مناسبی را برای گذران اوقات فراغت شهروندان فراهم می‌آورند و نقش مهمی را در حفظ سلامت روح و جسم آنان ایفا می‌کنند (محمودی و همکاران، ۱۳۹۹:۵۱۱)، اهمیت فضای سبز در محیط شهر به حدی است که به‌عنوان یکی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی جوامع مطرح بوده و نبود آن به معنی فقدان سلامت و تندرستی در شهرها تلقی می‌شود، به‌طوری‌که حتی مفهوم شهر بدون وجود فضای سبز تصور کردنی نیست (محمدی حمیدی و همکاران، ۱۳۹۹:۴۴۹). همچنین فضاهای سبز شهری می‌توانند در تهیه بازده‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، اکولوژیکی و روانی برای آسایش ساکنان شهرها عملکرد داشته باشند (رحیمی، ۱۳۹۹:۶۸). ارزیابی فضای سبز از جمله مهم‌ترین فرآیندهای توسعه شهری جهت برنامه‌ریزی عدالت محور است (تقوایی و همکاران، ۱۳۹۷:۱۴۱). از این‌رو هدف مطالعه حاضر شناسایی ویژگی‌ها و معیارهای فضاهای سبز دوستدار کودک و ارائه سنجه‌های مناسب جهت ارزیابی میزان کودک‌مداری پارک‌هاست و در ادامه به‌عنوان نمونه موردی این شاخص‌ها در محدوده نازوان شهر اصفهان، در راستای پاسخ به این پرسش که این فضای سبز شهری چقدر در تناسب با رویکرد دوستدار کودک طراحی و اجرا شده است موردسنجش و ارزیابی قرار خواهد گرفت.

شهر دوستدار کودک در ایران سابقه چندانی ندارد، نخستین توجه جدی به این موضوع پس از زلزله ۱۳۸۲ در بم صورت گرفت که در این خصوص، سازمان یونسف پروژه شهر دوستدار کودک را باهدف «مشارکت جمعی کودکان» تعریف و آن را هدف‌گذاری کرد. پس از زلزله در سال ۱۳۸۶ با دادن تعهد به یونسف، شهر تهران نیز به طرح شهرهای دوستدار کودک ملحق شد و این طرح در سال ۱۳۸۸ در شورای تهران به تصویب رسید. از طرف موسسه پژوهشی کودکان دنیا، شهر «اوز» در استان فارس برای اولین بار در ایران به‌عنوان شهر دوستدار کودک در سال ۱۳۸۹ انتخاب شد. مطالعات داخلی و خارجی صورت گرفته در حوزه شهر دوستدار کودک در جدول زیر ارائه شده

است:

جدول (۱): مطالعات داخلی در حوزه شهر دوستدار کودک

نتایج	روش	عنوان مقاله	سال	محقق
هرچه میزان امنیت بافت‌های تاریخی را افزایش دهیم حضور کودکان در محل افزایش می‌یابد و سه معیار ایمنی و امنیت، محیط بدون خشونت و آزادی، تحرک و پویایی بر میزان استفاده کودکان از محله تأثیر گذار هستند.	مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای و با استفاده از روش توصیفی	مطالعه کارکرد امنیت در بافت‌های تاریخی با رویکرد شهر دوستدار کودک (نمونه موردی: محله بالا کفت بالا شیراز)	۱۳۹۷	عبدالله‌زاده، سروزاده و محمدی
مؤلفه‌های «فرم و ریخت‌شناسی»، «ادراک عمومی و بصری» و «هویت مکان» بیشترین اهمیت را برای طراحی منظر شهری از نظر کودکان دارند.	اسنادی، بررسی میدانی و استفاده از روش‌های مشارکتی	بررسی ویژگی‌های منظر شهری از دیدگاه کودکان با توجه به رویکرد شهر دوستدار کودک،	۱۳۹۷	کربلایی حسینی غیاثوند
نتایج نشان داد فرایند انجام‌شده در این تحقیق در جهت افزایش مشارکت‌پذیری کودکان و ایجاد زبان مشترک میان کودکان و سایر گروه‌های ذخیل و طراحان کارآمد بوده و به‌خوبی می‌تواند در برنامه‌های مشارکتی کودکان مورد استفاده قرار گیرد، همچنین نظرات کودکان با سایر گروه‌های ذخیل در برنامه‌ریزی شهری بسیار متفاوت است.	توصیفی تحلیلی و ارائه الگویی برای مشارکت کودکان در شهر	آموزه‌های مشارکت کودکان در فرایند طراحی فضای شهری دوستدار کودک (مطالعه موردی: سده لنجان)	۱۳۹۷	حبیبی و همکاران
بین مؤلفه جذب سفر، سفر تحصیلی، سفر با دوچرخه، اختلاط کاربری اراضی، تصادفات محله‌ای و آلودگی صوتی در محل، رابطه معکوسی وجود دارد، یعنی با افزایش ضرایب مؤلفه‌های نامبرده، جمعیت گروه سنی یک تا چهارده سال کاهش می‌یابد.	مطالعات کتابخانه‌ای و روش اسنادی پیمایشی	تأثیر سفرهای درون‌شهری در ایجاد محیط دوستدار کودک (مطالعه موردی: شهر زنجان)	۱۳۹۷	مقدم و فنی
ایمنی و امنیت کودکان، احساس احترام و ارزش داشتن کودک، سلامت کودکان، تحرک مستقل و آزادانه، دسترسی به خدمات و فعالیت‌های متنوع و فرصت‌های اکتشافی بازی و تماس با طبیعت و فضای سبز را ضروری می‌داند.	مطالعات کتابخانه‌ای و روش اسنادی پیمایشی	بررسی شهر دوستدار کودک و احساس شادی کودکان در شهر مشهد	۱۳۹۴	صفوی مقدم و همکاران
به بررسی نقش فضای سبز در تحقق شهر دوستدار کودک پرداخته است و شاخص‌هایی نظیر امنیت، راحتی، کامل بودن المان‌های حمایت‌کننده از اوقات فراغت و دسترسی جهت بررسی کیفیت فضاهای سبز معرفی شده است و نقش اصلی زمین‌های بازی و فضاهای باز تأمین نیازهای اجتماعی کودکان، به شیوه مثبت معرفی شده است.	مطالعات کتابخانه‌ای و پیمایشی	نقش زمین‌های بازی در تحقق شهر دوستدار کودک	۲۰۱۰	پائولا دووی ^۱
روش‌های مختلف جلب مشارکت کودکان و نوجوانان در طرح‌ها و برنامه‌ها و اطلاع از نیازهای آنان ارائه شده است، روش‌هایی نظیر ارزیابی جامعه، ترسیم نقشه، مدل‌سازی، فتوگرید، فتوداکومننتیشن، مصاحبه و ...	مطالعات کتابخانه‌ای و روش اسنادی و بررسی میدانی	شهری برای همه شهروندان: ادغام کودکان و جوانان جمعیت‌های حاشیه‌نشین در برنامه‌ریزی شهری	۲۰۱۳	در ^۲ و همکاران
در مطالعه‌ی خود به بررسی خیابان‌های قابل زیست برای کودکان یا خیابان‌های دوستدار کودک در شهرهای دوستدار کودک ترکیه پرداخته است و از جمله معیارهایی که در مطالعه خود جهت سنجش میزان کودک‌مداری خیابان‌ها استفاده نموده شامل: مسکن و سکونت، خدمات اولیه (سلامت، آموزش و حمل‌ونقل)، مشارکت، امنیت و ایمنی، ارتباط با خانواده، خویشاوندان، همسالان و جامعه، کیفیت محیط و شهر، تهیه و توزیع منابع و کاهش فقر، محیط‌زیست، حس تعلق و استمرار و مدیریت خوب است.	مطالعه و بررسی نمونه‌های اجرایی	طراحی فضاهای قابل زیست برای کودکان در فضاهای شهری: خیابان‌های دوستدار کودک در ترکیه	۲۰۱۶	مهتاپ ^۳
شهرهای دوستدار کودک در سراسر جهان و فعالیت‌های کشورهای مختلف دنیا را مورد بررسی قرار داده است بیشترین تمرکز فعالیت‌های مرتبط با CFCI در کشورهای صنعتی متمرکز است، این در حالی است که تنها ۱۰ درصد از کودکان جهان در این مناطق زندگی می‌کنند و ۹۰ درصد دیگر در سایر بخش‌ها زندگی می‌کنند و این حاکی از عدم توازن در پراکنش فعالیت‌های دوستدار کودک (CFCI) در سراسر جهان است. مسئله دیگر عدم تطابق کامل فعالیت‌های صورت گرفته با ۹ اصل کلی تعریف‌شده توسط UNICEF است، این نشان می‌دهد درحالی‌که شهرها مشتاق سازمان‌دهی طرح‌های CFC هستند، تمایلی به پذیرش واقعی مفهوم آن ندارند چراکه پذیرفتن کامل این الگو ممکن است وضعیت فعلی بزرگسالان و میزان قدرت آن‌ها را به چالش بکشد.	مطالعه و تجزیه‌وتحلیل نمونه‌های اجرایی	شهر مناسب برای کودکان: بررسی و تجزیه‌وتحلیل ابتکارات شهرهای دوستدار کودک	۲۰۱۶	چن ^۴ و همکاران

¹ Paulla Dewi

² Derr

³ Mehtap

⁴ Chan

مبانی نظری

واژه فضای سبز به بخشی از فضای باز شهری اطلاق می‌شود که فرصت‌های مناسبی را برای تفریح و گذران اوقات فراغت جامعه فراهم می‌آورد (تقوایی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۴۲)، هدف اصلی در طراحی فضای سبز، دستیابی به آثار اجتماعی و روانی آن به‌منظور نزدیک کردن انسان به طبیعت است (همان: ۱۴۹)، فضاهای سبز شهری با فراهم کردن محلی برای آرامش شهروندان میان ساختمان‌ها، انجام فعالیت‌های روزانه، پیاده‌روی، توقف‌های کوتاه و افزایش تعاملات اجتماعی، بی‌شک نقش مهمی را در بهبود کیفیت زندگی شهروندان دارند (محمودی و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۲۶). اهمیت فضای سبز در داخل شهرها به حدی است که در بین پنج کاربری مهم شهری از آن یاد می‌شود و این فضاها، برخلاف اینکه گمان می‌شود فقط محلی است شامل چند درخت و نیمکت، نماد و سمبلی از تفکرات فرهنگی و اجتماعی یک جامعه است و عاملی مهم در فضای شهری که همواره از جنبه‌های اجتماعی، فرهنگی و روانی مورد توجه عموم مردم است و در برنامه‌ریزی شهری نقش مهمی ایفا می‌کند (رضوی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲). کوچک‌ترین استفاده‌کنندگان فضای سبز و پارک‌ها کودکان هستند که برخلاف سن پایین درک بالایی از کیفیت محیط دارند.

کودک، در فرهنگ فارسی معین به معنای کوچک و صغیر معنا شده، همچنین در کنوانسیون حقوق کودک سازمان ملل متحد، کودک به هر انسانی که زیر هجده سال تمام باشد گفته می‌شود مگر آنکه طبق قانون اجرا در مورد کودک، سن بلوغ کمتر تشخیص داده شود، در ایران ۲۴ درصد جمعیت زیر ۱۸ سال سن دارند که حدود ۱۸.۵ میلیون نفر را شامل می‌شود (www.amar.org). امروزه با گسترش موج شهرنشینی در دنیا از سویی و افزونی جمعیت از سوی دیگر، کودکان در تحولات مدرن شهری نادیده گرفته شده‌اند و لزوم توجه به آن‌ها در شهرها بیش‌ازپیش احساس می‌شود. شهر یک واقعیت زنده و پویاست که نباید خود را بر کودک تحمیل کند، بلکه باید متناسب با شخصیت او شکل گیرد و امکان حضور کودک را در تمامی فضاها فراهم سازد. این مسئله باعث شده که در جهان امروز حقوق کودکان در جامعه رنگی تازه بیابد (شهری‌زاده و مویدفر، ۱۳۹۶: ۱۵۰).

در زمینه ارتباط شهر با کودک، نظریات فراوانی وجود دارد که معتبرترین آن‌ها «شهر دوستدار کودک» است که برای اولین بار در دهه ۹۰ توسط یونیسف یا همان صندوق حمایت از کودکان ارائه شده است (Paulla Dewi, 2010: 226). این رویکرد در ابتدا پاسخی به رشد شتابان شهرنشینی بود و مفهوم اولیه آن برای شهرها تدوین شده بود ولی این مفهوم می‌تواند در روستاها، شهرها و مناطق اجرا شود (Malone, 2011: 3). بر اساس تعریف ارائه شده توسط یونیسف، یک شهر دوستدار کودک و نوجوان حقوق همه شهروندان جوان را در برابر این موارد تضمین می‌کند:

- در تصمیمات مربوط به شهر خود تأثیر داشته باشد.
- نظر خود را درباره شهر مورد نظر خود بیان کند.
- در زندگی خانوادگی، اجتماعی و جامعه مشارکت کند.
- در شرایط برابر به‌عنوان یک شهروند، هر خدمتی نظیر مراقبت‌های بهداشتی، آموزش و پرورش و سرپناه را، بدون در نظرگیری منشأ قومی، مذهبی، درآمد، جنسیت یا معلولیت دریافت کند.
- آب سالم بنوشید و به بهداشت مناسب دسترسی داشته باشند.
- از استثمار، خشونت و سوءاستفاده در امان بمانند.
- با امنیت در خیابان‌ها به‌تنهایی قدم بزنند.
- با دوستان ملاقات و بازی کنند.
- فضای سبز برای گیاهان و حیوانات داشته باشند.
- در یک محیط غیر آلوده زندگی کنند.
- در رویدادهای فرهنگی و اجتماعی شرکت کنند (UNICEF, 2004).

در مجموع شهرهای دوستدار کودک خصوصیتاتی دارند که نیازها و علایق خاص کودکان، مانند طراحی مناطق عبور ایمن در مسیر مدرسه، فضای بازی ایمن و سرویس بهداشتی مناسب کودکان، بیمارستان‌ها، مدارس، سامانه حمل‌ونقل و مدیریت ترافیک، بوستان‌ها،

فضای سبز و بازی، فضاهای عمومی، آبخوری‌ها، کاهش پسماندهای شهری و موضوعاتی مانند این را مدنظر قرار می‌دهند. به‌طور عمده هدف اصلی شهرهای کودک محور تأکید بر حفاظت، حمایت روانی-اجتماعی، آموزش کودکان از طریق فعالیت‌های اجرایی در چارچوب بستر حمایتی است، هدف فرعی آن بسیج جوامع برای حفاظت از کودکان و انعطاف‌پذیری این جوامع برای ایجاد محیط دوستدار کودک است (Wessells and Kostelny, 2013:31). کارشناسان کودک به این نتیجه رسیده‌اند که افزایش شناخت و علاقه کودک به روش‌هایی که می‌تواند در ساخت محیط اطراف خود دخالت داشته باشد باعث ایجاد حس خوب در کودک می‌شود (Gleeson & Woolcock, 2007:3). در این نوع مشارکت روند طرح و تصمیم‌گیری از سوی ذینفعان به نفع کودکان در سطح محلی که تأثیر زیادی از این برنامه‌ها و تصمیمات می‌پذیرند جابه‌جا می‌شود (Saridar Masri, 2017:899). حضور کودکان در فضای شهر فواید اجتماعی گسترده‌ای مانند درک جامعه، احساس اعتماد و حمایت متقابل را در پی دارد (Tranter & Pawson, 2001).

فضاهای شهری، در پذیرش نقش‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، شیوه زندگی، تعامل عقاید و نهادینه کردن الگوهای رفتاری کودکان از طریق ارتباط مؤثر میان آموخته‌های پیشین با تجارب فعلی در آن‌ها نقش بسزایی دارند و در نهایت منجر به احساس تعلق به محیط، بلوغ فردی و اجتماعی و شناخت از خود می‌گردند (Egretta Sutton & Kemp, 2002:171). در بخش‌هایی از فضای شهر همانند فضاهای باز باید شرایط مناسب برای تجربه کردن محیط در اختیار کودکان قرار داده شود (بهاروند، ۱۳۹۳:۲۹۸) بنابراین اهمیت سلامت اجتماعی در شهرهای پرتراکم و آلوده امروزی یکی از عوامل اصلی توجه به فضاهای سبز شهری است (روستایی و کاملی-فر، ۱۳۹۷:۱۰۰). بررسی و تحلیل نظریه‌های مربوط به طرح‌های دوستدار کودک نشان می‌دهد که توجه به فضای سبز شهری و بالا بردن میزان آن به‌عنوان یکی از فاکتورهای اصلی در طراحی با این رویکرد است، با توجه به بازی‌پذیری و تحریک‌کنندگی عناصر طبیعی در افزایش خلاقیت و کنجکاوی کودکان در طراحی شهری لازم است توجه بیشتری به آن شود که این مسئله باعث، افزایش احساس تعلق کودک به شهر و به وجود آمدن بستر مشارکت میان کودکان و دیگر گروه‌های سنی در جامعه می‌شود (کامل‌نیا، ۱۳۸۸)، زیرا محیط‌ها و فضای باز (مانند فضای سبز) در ادراکات و رفتارهای کودکان و تأمین رشد و خلاقیت آن‌ها نقش بسزایی دارند (مظفر و همکاران، ۱۳۸۶:۷۰).

بر اساس مطالعه صورت گرفته بر روی ۹۰۰ کودک از سال ۱۹۸۷ تا سال ۲۰۰۳ بیشتر اوقات فراغت کودکان توسط برنامه‌های تنظیم شده توسط بزرگسالان نظیر کلاس‌های آموزشی، فرهنگی و ورزشی، تماشای تلویزیون و بازی‌های الکترونیک سپری می‌شود علی‌رغم اهمیت این موارد نیاز کودکان به بازی در فضاهای باز به‌صورت مستقل نباید نادیده انگاشته شود، چراکه کودکان به کشف محیط‌های پیچیده و قابل دست‌کاری نظیر مکان‌های طبیعی علاقه‌مند هستند. با توجه به محدودیتی که برای دسترسی کودکان به فضاهای اطراف خانه وجود دارد (پسران ۴۰۰-۵۰۰ متر و دختران ۱۵۰-۲۰۰ متر)، فضاهای مناسب فعالیت بایستی در این محدوده‌ها موجود باشد (Cunningham et al, 2006:6). کارشناسان معتقدند، کودکان ۱۲ ساعت از وقت آزاد خود را که در هفته صرف بازی‌های بدون ساختار می‌کردند در ۲۰ سال گذشته از دست دادند درحالی‌که فعالیت‌های ورزشی ساختاریافته آن‌ها دو برابر شده است. با ناپدید شدن بازی در جهان کودکان مشاهده شده است که تعداد فزاینده کودکان از زمان خود احساس غم و اندوه می‌کنند زیرا «نیازهای عاطفی، رفتاری و توسعه‌ای» آن‌ها برآورده نمی‌شود (Mehtap, 2016:357)، بنابراین، ایجاد فضاها و مجموعه‌های تفریح و سرگرمی، به دلیل علاقه بیشتر کودکان به بازی و با توجه به محدودیت‌هایی که به دلیل شهرسازی نوین برای فعالیت و ارتباط مستقیم کودک با طبیعت و عناصر طبیعی به وجود آمده، ضروری به نظر می‌رسد. به اعتقاد بلینکر فضاها آزاد قلمروهایی خارج از خانه هستند که چهار ویژگی در دسترس بودن، امنیت، انعطاف‌پذیری و فرصت تعامل با دیگر کودکان را دار هستند (Blinkert, 2004:100). توسعه و گسترش فضای سبز با توجه به گسترش روزافزون جمعیت و ساخت‌وسازهای شهری و نیاز ضروری انسان به فضاهای سبز برای ایجاد تعادل اجتماعی، جسمانی و روحی و حفظ تعادل اکولوژیک شهرها مهم و حیاتی به شمار می‌آید (قربانی و تیموری، ۱۳۹۶:۳۱۹). محلاتی که در طرح کالبدی خود از طبیعت بهره گرفته‌اند امکان کاوش، جستجو، تجربه و بازی و در نتیجه رشد شناختی کودکان را بسیار مؤثرتر فراهم می‌کنند. همچنین در چنین محلاتی، بازی‌های جمعی و پویا، امکان‌پذیر شده و کودکان به مشارکت‌های گروهی و در نتیجه رشد توانایی‌ها و مهارت‌های اجتماعی تشویق می‌شوند. رشد خلاقیت محیطی کودکان بیش از آنکه با محیط‌های سر بسته‌ای نظیر کلاس درس مربوط

باشد در فضاهای باز مطلوب یا فضاهای طبیعی و بکر محقق می‌شود و این فضاها حس شهودی کودکان را فعال می‌کنند. افراد خلاق معمولاً برای تمرکز یا فعال‌سازی قدرت خلاقانه خود، به محیط‌های طبیعی توجه می‌کنند و این امر قدرت و حس خلاقانه آن‌ها را تقویت می‌کند (مظفر و همکاران، ۱۳۸۶: ۶۵)، از این رو، توجه به فضای سبز و ایده‌های راجع به آن از نگاه کودکان از اهداف موردنظر در پروژه‌های دوستدار کودک است (کامل‌نیا، ۱۳۸۸: ۷۹).

با توجه به اینکه در این پژوهش ویژگی‌های فضاهای سبز دوستدار کودک مدنظر است بامطالعه ادبیات موجود در حوزه شهرهای دوستدار کودک ابعاد و شاخص‌های فضاهای سبز دوستدار کودک در قالب جدول زیر قابل استخراج است:

جدول (۲): شاخص‌های فضای سبز دوستدار کودک

امنیت	ایمنی	دسترسی	کاربری خدماتی	حس و تعلق	محیط سالم	فضاهای تعاملاتی	فضاهای فعالیت	فضاهای خلاق	
	X	X	X	X		X			Driskel,2002
	X	X	X	X	X	X	X	X	UNICEF,2002
	X	X	X		X	X	X		Chawela,2002
	X	X	X	X	X			X	Corsi,2002
	X	X	X	X	X				Riggio,2002
	X	X	X		X	X			Satterhwaite,2004
		X	X						Bartlett, 2005
X	X		X	X		X			Howard,2006
	X	X	X	X		X			Horreli,2007
	X	X	X	X	X				Woolcock &steele, 2008
	X	X	X	X		X			Grigit, 2008
X	X	X	X	X					NSW,2009
X	X		X		X	X			Paulla Dewi,2010
X			X	X					UNICEF,2012
X	X	X	X	X	X	X			Child Friendly Kazakhstan,
	X	X	X	X	X	X			Putri & etal, 2015
X	X	X	X	X	X	X	X	X	Albanian Child Friendly Cities,
	X	X	X	X	X				Gokmen & Tasci,2016
X	X	X	X		X	X	X	X	Ren & Xu, 2017
X	X	X	X	X	X	X	X	X	غفاری و همکاران، ۱۳۹۳
X	X		X	X	X	X	X	X	متینی و همکاران، ۱۳۹۳
X	X	X	X	X	X	X	X	X	بهرامپور، ۱۳۹۵
X	X	X	X	X	X	X	X	X	شهری زاده، ۱۳۹۶
	X		X	X	X	X			رحیمی وشاهرخیان ۱۳۹۳
X	X	X		X	X	X	X	X	صابری و همکاران، ۱۳۹۵
X		X		X	X	X	X	X	عبداله زاده و همکاران ۱۳۹۷

داده و روش‌ها

این پژوهش از نظر هدف کاربردی-توسعه‌ای است و از نظر روش توصیفی تحلیلی است. در این تحقیق ابتدا، ادبیات دانشگاهی مرتبط و ابزارهای عملی طراحی شده برای هدایت شهرها و همچنین اسناد رسمی بین‌المللی از سال ۱۹۹۰ تاکنون، به منظور شناسایی شاخص‌ها و مؤلفه‌های شهر دوستدار کودک مورد مطالعه قرار گرفت که در نهایت، نه مؤلفه برای فضاهای دوستدار کودک شامل: امنیت، ایمنی، دسترسی، کاربری خدماتی، مشارکت و حس تعلق، وجود محیط سالم، فضاهای تعاملاتی، تنوع فضاهای فعالیت و فضاهای خلاق شناسایی گردید. سپس پرسشنامه مناسب که حاوی گزاره‌هایی جهت سنجش هر یک از این ابعاد نه‌گانه بود طراحی گردید و در بین جامعه هدف از طریق انجام مصاحبه تکمیل شد. جامعه هدف خانواده‌های مراجعه‌کننده به پارک نازوان است که از طریق فرمول کوکران

در جوامع با حجم نامعلوم محاسبه و حجم نمونه ۳۸۴ خانوار تعیین گردید که شامل ۲۰۰ کودک و ۱۸۴ بزرگسال است که مورد پرسشگری قرار گرفتند. محدوده مورد مطالعه بخشی از حاشیه زاینده‌رود در حوزه پارک نازوان و مرز بین مناطق ۹ و ۱۳ شهر اصفهان، حدفاصل پل وحید تا باغ پرندگان در هر دو سوی شمالی و جنوبی رودخانه است که نقشه (۱) محدوده مورد بررسی را نشان می‌دهد. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق‌ساخت استفاده شد که روایی آن توسط اساتید برنامه‌ریزی شهری مورد تأیید قرار گرفت و پایایی با استفاده از ضریب آلفای کرون باخ به صورت پیش‌آزمون (۳۰ پرسشنامه) بررسی شد که مقدار آلفای محاسبه شده ۰/۸۹ حاکی از پایایی پرسشنامه است. برای سنجش متغیرها از طیف لیکرت پنج سطحی استفاده شد، با حضور محقق در محل، انجام مشاهده و مصاحبه با افراد حاضر در پارک پرسشنامه‌ها تکمیل گردید و نتایج با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفت.

شکل (۱): موقعیت جغرافیایی محدوده مورد بررسی (منبع: نگارندگان)

تجزیه و تحلیل داده‌ها

تجزیه و تحلیل اطلاعات در دو بخش توصیفی و تحلیلی صورت می‌پذیرد. در ابتدا ویژگی‌های توصیفی پاسخ‌دهندگان را از لحاظ تعداد پاسخگویان، سن، جنس، تعداد مراجعه به پارک در ماه، نحوه دسترسی و... مورد بررسی قرار می‌دهیم و در قسمت دوم به تشریح وضعیت پاسخگویی به سؤالات اصلی تحقیق پرداخته خواهد شد.

الف. خصوصیات نمونه مورد بررسی

نمونه مورد بررسی شامل ۳۸۴ نفر است که از این تعداد ۱۸۴ نفر بزرگسالان و ۲۰۰ نفر کودک هستند. خصوصیات دموگرافیک این افراد در جداول زیر قابل ارائه است:

جدول (۳): خصوصیات آماری نمونه کودکان

دوستان	والدین	نحوه دسترسی (درصد)					خصوصیات آماری					جنسیت	فراوانی	درصد
		همراه (درصد)	دوچرخه	پیاده	حمل و نقل عمومی	خودروی شخصی	میانگین مراجعه ماهانه به پارک (مرتبه)	میانگین سن (دقیقه)	میانگین سن					
۱.۱	۹۸.۹	۱.۱	۱۳.۶	۰	۸۵.۲	۴.۲۸	۲۳.۶۳	۱۱.۵۲	۴۴	۸۸	دختر	۳۸۴		
۳۲.۱	۶۷.۹	۳۴.۸	۰	۲.۷	۶۲.۵	۴.۱۸	۲۵.۶۷	۱۲.۹۵	۵۶	۱۱۲	پسر			
-	-	۴.۸۵	۹.۷	۱.۹	۸۳.۵۵	۳.۵۶	۳۳.۰۶	۳۵.۱۷	۵۶	۱۰۳	زن	۲۰۰		
-	-	۱۴.۸۱	۲.۵	۰	۸۲.۶۹	۲.۸۸	۳۵.۲۵	۳۹.۰۵	۴۴	۸۱	مرد			

منبع: یافته‌های پژوهش

همانگونه که از اطلاعات جدول فوق قابل برداشت است اکثر مراجعه‌کنندگان از خودروی شخصی استفاده نموده و سهم حمل‌ونقل عمومی یا سایر روش‌ها ناچیز است همچنین همراهی کودکان توسط والدین در پارک خصوصاً برای دختران قابل توجه است.

ب. تحلیل دیدگاه گروه‌های مختلف جنسی در خصوص میزان کودک‌مداری

به‌منظور بررسی این فرض که «آیا بین گروه‌های مختلف جنسی (مردان و زنان) در خصوص دیدگاه آنان در مورد میزان کودک‌مداری محدوده مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد یا خیر» از آزمون t استفاده شد. نتایج به‌دست‌آمده در جدول زیر ارائه شده است:

جدول (۴): تحلیل پرسشنامه بزرگسالان با استفاده از آزمون t

نتیجه	sig	df	t	F	میانگین		ابعاد
					مرد	زن	
اختلاف معنی‌دار	۰.۰۰۰	۱۸۲	-۲۴.۸۸	۷/۲۹۱	۱۹.۰۱	۱۳.۳۸	امنیت
اختلاف معنی‌دار	۰.۰۰۰	۱۸۲	-۳.۷۸۴	۱/۵۵۲	۱۵.۲۵	۱۴.۵۴	مشارکت و حس تعلق
واریانس برابر	۰.۶۴۰	۱۸۱.۹۷	-۰.۴۶۹	۰/۰۰۱	۱۸.۲۷	۱۸.۱۳	محیط سالم
واریانس برابر	۰.۳۶۸	۱۸۲	۰.۹۰۲	۱/۵۹۳	۱۲.۸۶	۱۳.۱۸	دسترسی
اختلاف معنی‌دار	۰.۰۰۰	۱۸۲	-۱۹.۷۱	۶/۷۰۱	۱۴.۶۱	۹.۷۲	ایمنی
اختلاف معنی‌دار	۰.۰۱۶	۱۸۲	۲.۴۲	۰/۰۷۲	۱۲.۶۷	۱۳.۴۷	تنوع فضاها
واریانس برابر	۰.۱۲۶	۱۸۲	۱.۵۳	۱/۵۲۴	۹.۴۰	۹.۸۶	خدمات
واریانس برابر	۰.۸۸۲	۱۸۲	-۰.۱۴۹	۰/۰۴۹	۲۱.۱۳	۲۱.۰۹	خلاقیت
واریانس برابر	۰.۴۷۱	۱۸۲	۰.۷۲۳	۰/۰۱۲	۲۰.۳۴	۲۰.۶۱	فضاهای تعاملاتی

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج آزمون لوین در خصوص برخی مؤلفه‌ها نظیر محیط سالم، دسترسی، خدمات، خلاقیت و فضاهای تعاملاتی نشان می‌دهد که فرض همگونی واریانس‌ها در بین دو گروه مردان و زنان از نظر این مؤلفه‌ها برقرار است. نتایج این آزمون نشان می‌دهد که F در سطح خطای ۵٪ معنی‌دار نیست. براین اساس با پذیرش فرض همگونی واریانس‌ها مقدار t برابر در سطح خطای ۵ درصد معنی‌دار است، بدین معنا که بین زنان و مردان از نظر مؤلفه‌های بیان‌شده تفاوتی وجود ندارد و دیدگاه آنان یکسان است. ولی در خصوص برخی مؤلفه‌ها نظیر امنیت، مشارکت، ایمنی و تنوع فضاها از نظر دو گروه، تفاوت معناداری از نظر میزان کودک‌مداری محدوده مورد مطالعه به دست آمد، به عبارتی در خصوص این چهار مؤلفه دیدگاه زنان و مردان با یکدیگر تفاوت دارد به این صورت که از دیدگاه مردان، امنیت، مشارکت و حس تعلق و ایمنی حاکم بر فضای سبز مثبت‌تر ارزیابی شده است و زنان در خصوص تنوع فضاها دیدگاه مثبت‌تری نسبت به مردان داشته‌اند. مطالعات صورت گرفته نیز بر این نکته تأکید دارد که از مهم‌ترین عوامل شخصیتی مؤثر بر احساس ناامنی، عامل جنسیت است. معمولاً زنان نسبت به مردان بیشتر احساس ترس می‌کنند، گرچه ممکن است کمتر از مردان قربانی خشونت در محیط‌های عمومی شهری شوند. به‌طور کلی مردان احساس مثبت‌تری در مورد امنیت محیط خودشان نسبت به زنان دارند؛ مثلاً هم مردان و هم زنان در تاریکی احساس ناامنی می‌کنند، اما درجه حس ناامنی در زنان بالاتر است (صادقی و همکاران، ۱۳۹۳: ۶۷). امروزه حضور زنان در فضاهای عمومی شهر، به یکی از مهم‌ترین عوامل کیفیت‌سنجی این فضاها بدل شده است. به این معنی که اگر یک فضای شهری را مطلوب قلمداد می‌کنیم، این فضا از منظر زنان مطلوب تلقی می‌شود چراکه زمانی که فضایی برای زنان (و یا کودکان) امن تلقی شود برای همه اقشار جامعه امن خواهد بود (یاران و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۷).

تحلیل مشابهی بر روی پرسشنامه کودکان انجام شد که در آن از آزمون t جهت بررسی این فرض که «آیا بین دو گروه دختران و پسران از نظر میزان برخورداری پارک از شاخص‌های فضای سبز دوستدار کودک تفاوتی وجود دارد یا خیر» استفاده شد که نتایج آماره‌های مستخرج در جدول زیر ارائه شده.

جدول (۵): تحلیل پرسشنامه کودکان با استفاده از آزمون t

نتیجه	sig	df	t	F	میانگین		ابعاد
					پسر	دختر	
اختلاف معنی‌دار	۰.۰۰۰	۱۹۷,۸۳۹	-۶.۲۷	۴/۹۲۹	۱۹.۷۳	۱۷.۴۴	امنیت
واریانس برابر	۰.۳۶۹	۱۹۸	-۰.۹۰۱	۰/۴۳۰	۱۸.۸۰	۱۸.۵۰	مشارکت و حس تعلق
واریانس برابر	۰.۰۸۶	۱۹۸	۱.۷۲۷	۳/۴۳۵	۱۸.۱۸	۱۸.۶۰	محیط سالم
واریانس برابر	۰.۹۸۴	۱۹۸	۰.۰۲	۰/۳۰۷	۱۴.۸۱	۱۴.۸۱	دسترسی
واریانس برابر	۰.۰۶۹	۱۹۸	-۱.۸۳۱	۰/۰۷۸	۱۰.۹۲	۱۰.۱۳	ایمنی
اختلاف معنی‌دار	۰.۰۲۲	۱۹۸	۲.۳۱	۰/۰۰۷	۹.۸۰	۱۰.۶۱	تنوع فضاها
واریانس برابر	۰.۲۲۵	۱۹۴,۲۵	-۱.۲۳	۳/۷۱۷	۹.۴۱	۸.۹۷	خدمات
واریانس برابر	۰.۶۷۸	۱۹۷,۹۷	۰.۴۲۷	۴/۲۲۲	۲۰.۴۴	۲۰.۶۰	خلاقیت
اختلاف معنی‌دار	۰.۰۰۰	۱۹۸	-۵.۹۴	۰/۰۰۲	۲۴.۰۲	۲۱.۴۵	فضاهای تعاملاتی

منبع: یافته‌های پژوهش

همان‌گونه که از اطلاعات جدول قابل برداشت است در خصوص برخی مؤلفه‌ها نظیر امنیت، تنوع فضاها و فضاهای تعاملاتی از نظر دو گروه جنسی دختران و پسران تفاوت معناداری از نظر میزان کودک‌مداری محدودۀ مورد مطالعه به دست آمد، به عبارتی در خصوص این سه مؤلفه دیدگاه دختران و پسران با یکدیگر تفاوت دارد به این صورت که از دیدگاه پسران وجود امنیت در محدوده بیشتر احساس می‌شود و دختران از نظر احساس امنیت در وضع پایین‌تری قرار دارند. از نظر مؤلفه تنوع فضاها شرایط معکوس است به این معنی که از دیدگاه دختران فضاهای پارک از تنوع بیشتر برخوردار است و پسران این عامل را ضعیف‌تر از دختران ارزیابی کرده‌اند. در خصوص مؤلفه فضاهای تعاملاتی نیز وجود اختلاف معنادار حاکی از این مطلب است که پسران بیش از دختران محدوده مطالعاتی را برخوردار از این مؤلفه دیده‌اند. در واقع میانگین نمره اختصاص یافته از سوی پسران در خصوص برخورداری فضای سبز از شرایط مناسب برای برقراری تعاملات دوستانه بیش از دختران است به این معنا که شرایط حاکم بر پارک محل مناسبی برای قرارهای تعاملاتی پسران بوده است تا دختران.

ج) تحلیل و مقایسه دیدگاه کودکان و بزرگسالان در خصوص میزان کودک‌مداری

در ادامه به بررسی میزان برخورداری محدوده ناژوان از نظر ابعاد مختلف فضای سبز دوستدار کودک بر اساس دیدگاه کودکان و بزرگسالان می‌پردازیم که در جدول زیر نتایج پرسشنامه‌ها و گزاره‌های مورد سنجش جهت مقایسه و بررسی ارائه شده است:

جدول (۶): نتایج ارزیابی میزان کودک‌مداری فضای سبز ناژوان

امنیت										
بزرگسالان					کودکان					
ردیف	گروه	میانگین	انحراف معیار	تعداد	ردیف	گروه	میانگین	انحراف معیار	تعداد	گروه
۱	احساس نیاز کودک به همراهی والدین در حین بازی در پارک	۲۸/۵	۳۳	۲۱/۵	۱۲/۵	۴/۵	۱۲/۵	۲۱/۵	۳۳	احساس نیاز کودک به همراهی والدین در حین بازی در پارک
۲	احساس خطر در صورت مراجعه تنها یا با دوستان به پارک	۶/۵	۲۴/۵	۳۶	۱	احساس نیاز به حضور در هنگام بازی کودک	۳۲	۳۶	۲۴/۵	احساس خطر در صورت مراجعه تنها یا با دوستان به پارک
۳	احساس راحتی و آزادی عمل	۵۵	۳۸/۵	۶/۵	۰	احساس راحتی و آزادی عمل	۰	۶/۵	۳۸/۵	احساس راحتی و آزادی عمل
۴	وجود امنیت کافی برای حضور کودک	۳۵/۵	۵۳/۵	۱۰/۵	۰	وجود امنیت کافی برای حضور کودک	۰/۵	۱۰/۵	۵۳/۵	وجود امنیت کافی برای حضور کودک
۵	والدین اجازه مراجعه با دوستان به پارک را به کودک می‌دهند	۰	۴/۵	۱۳/۵	۲۶	والدین اجازه مراجعه با دوستان به پارک را به کودک می‌دهند	۵۶	۱۳/۵	۴/۵	والدین اجازه مراجعه با دوستان به پارک را به کودک می‌دهند
۶	وجود افراد یا چیزی در پارک که باعث ترس شود	۷	۲۹	۴۰/۵	۰	وجود افراد یا چیزی در پارک که باعث ترس شود	۲۳/۵	۴۰/۵	۲۹	وجود افراد یا چیزی در پارک که باعث ترس شود
۷	رضایت از نورپردازی در شب	۰	۰	۰	۵۴/۵	رضایت از نورپردازی در شب	۴۵/۵	۰	۰	رضایت از نورپردازی در شب

مشارکت و حس تعلق											
۵۰/۵	۴۰/۲	۹/۲	.	.	میزان مشارکت کودکان در فرآیند طراحی و ساخت پارک	.	.	-/۵	۴۴/۵	۵۵	تمایل کودک به مشارکت در فرآیند طراحی و ساخت پارک
۴۵/۱	۳۹/۷	۱۵/۲	.	.	میزان پابندی مدیران شهری به حقوق کودکان	۳۷	۵۰/۵	۱۲/۵	.	.	میزان اجازه مدیران شهری به کودکان در امر مشارکت
.	.	۴/۹	۳۴/۸	۶۰/۳	میزان علاقه‌مندی کودکان به پارک	.	۱	۲۴/۵	۳۵	۳۹/۵	میزان علاقه‌مندی به پارک
.	.	۴/۹	۲۵	۷۰/۱	میزان تمایل کودکان به گذران اوقات فراغت در این پارک	۲۵/۵	۴۳/۵	۲۵/۵	۵/۵	.	میزان شایستگی به پارک مورد علاقه کودک
۲۰	۱۵	۳۰	۱۵	۲۰	میزان رضایت والدین از گذران اوقات فراغت کودک در پارک	.	۰/۵	۲۰	۴۲	۳۷/۵	تمایل کودک به گذران اوقات فراغت در این پارک
محیط سالم											
.	۳/۳	۴۳/۵	۴۸/۹	۴/۳	میزان تمیزی و بهداشت فضای پارک	.	۱/۵	۱۵	۵۰	۳۳/۵	میزان تمیزی و بهداشت فضای پارک
۱۰/۹	۲۴/۵	۶۲	۲/۷	.	میزان تمیزی و بهداشت دستشویی و آبخوری‌ها	۴/۵	۳۷/۵	۵۰/۵	۷/۵	.	میزان تمیزی و بهداشت دستشویی و آبخوری‌ها
.	.	۸/۲	۴۰/۲	۵۱/۶	میزان رضایت از سبزیگی و گل کاری فضای پارک	.	.	۳	۴۲/۵	۵۳/۵	میزان رضایت از سبزیگی و گل کاری فضای پارک
۱۶/۳	۱۰/۳	۴۴	۱۶/۳	۱۳	میزان رضایت از آب‌نما و فواره‌ها	.	۴۸	۵۰/۵	۱/۵	.	رضایت از آب‌نما و فواره‌ها
.	.	۶	۲۲/۳	۷۱/۷	رضایت از وجود سطل‌های زباله	.	.	.	۴۴	۵۶	رضایت از وجود سطل‌های زباله
دسترسی											
.	.	.	۲۶/۶	۷۳/۴	میزان تمایل به دسترسی به پارک با خودروی شخصی	.	.	۰/۵	۵۳	۴۶/۵	میزان تمایل به دسترسی به پارک با خودروی شخصی
۷۷/۲	۱۷/۹	۴/۹	.	.	میزان تمایل به دسترسی به پارک با حمل‌ونقل عمومی	۴۷/۵	۴۸/۵	۴	.	.	میزان تمایل به دسترسی به پارک با حمل‌ونقل عمومی
۶۴/۷	۳۲/۱	۳/۳	.	.	میزان رضایت از خدمات حمل‌ونقل عمومی	.	.	۸	۵۵	۳۷	میزان تمایل به دسترسی با دوچرخه یا پیاده
۲۳/۴	۱۹	۳۴/۸	۱۹/۶	۳/۳	میزان رضایت از نزدیکی پارک به محل سکونت	.	۶	۲۳/۵	۵۲	۱۸/۵	میزان رضایت از نزدیکی پارک به محل سکونت
۶۴/۷	۲۲/۳	۱۳	.	.	رضایت از وجود فضای کافی پارکینگ خودروها	۲/۵	۲/۵	۳۸/۵	۴۲/۵	۱۲	تعداد پارک‌های اطراف خانه کودک کافی است
ایمنی											
۳۵/۹	۲۸/۸	۳۱/۵	۳/۸	.	میزان رضایت از کیفیت وسایل و محوطه‌های بازی	۴۱/۵	۵۰/۵	۱۵	۱/۵	۰/۵	میزان رضایت از کیفیت وسایل و محوطه‌های بازی
۳۱/۵	۳۴/۲	۲۹/۳	۴/۹	.	میزان رضایت از کفپوش محوطه‌های بازی	۳۱	۴۴/۵	۲۰/۵	۱	۳	میزان رضایت از کفپوش محوطه‌های بازی
۱۵/۲	۲۱/۷	۴۳/۵	۱۷/۴	۲/۲	میزان ایمنی وسایل بازی	۱۳	۳۶	۳۹/۵	۷	۴/۵	میزان ایمنی وسایل بازی
۲۵	۲۳/۹	۴۹/۵	۱/۶	.	تناسب ابعاد و اندازه وسایل بازی با کودک	۱۳/۵	۴۰	۳۷/۵	۷	۲	تناسب ابعاد و اندازه وسایل بازی با کودک
۱/۱	۳۲/۶	۵۱/۶	۱۴/۷	.	میزان رضایت از ایمنی خیابان‌های اطراف پارک	۳۶/۵	۴۹	۱۲	۱/۵	۱	میزان رضایت از ایمنی خیابان‌های اطراف پارک
تنوع فضاها											
۵۴/۹	۳۰/۴	۱۴/۷	.	.	میزان رضایت از تنوع بازی‌های موجود در پارک برای کودکان	۳۹	۴۹/۵	۱۱	.	۰/۵	میزان رضایت از تنوع بازی‌های موجود در پارک
۲۵	۹/۲	۵۷/۶	.	۸/۲	رضایت از تنوع بازی‌های موجود در پارک برای بزرگسالان	۹	۴۰/۵	۴۳	۶/۵	۱	جذابیت فضاها و بازی‌های طراحی‌شده برای کودک
۱۸/۵	۲۰/۱	۴۷/۳	۹/۲	۴/۹	رضایت از وسایل ورزشی موجود در پارک برای بزرگسالان	۴۲	۴۷	۸/۵	۱/۵	۱	میزان رضایت از کاربرد رنگ و رنگ‌آمیزی متنوع در پارک
.	.	۳/۳	۲۷/۲	۶۹/۶	میزان جذابیت فضاها و بازی‌های طراحی‌شده برای کودکان	۴۳	۵۴/۵	۲/۵	.	.	احساس کمبود فضا یا فعالیت خاص در پارک توسط کودک
۴۲/۴	۴۷/۸	۹/۸	.	.	میزان رضایت از کاربرد رنگ و رنگ‌آمیزی متنوع در پارک	۱/۵	۴۳	۴۹	۶/۵	.	برخورداری این پارک از تنوع بیشتر نسبت به سایر پارک‌ها
خدمات											
۷۷/۷	۱۴/۱	۸/۲	.	.	میزان کفایت استقرار سوپر مارکت مجاور پارک	۵۳/۵	۴۲	۳	۱	۰/۵	میزان خرید کودک از مغازه‌های اطراف پارک
۷۷/۷	۱۳	۷/۶	۱/۶	.	میزان کفایت استقرار اغذیه‌فروشی مجاور پارک	۵۲	۴۵	۲	۰/۵	۰/۵	میزان کفایت استقرار سوپر مارکت مجاور پارک
۷۵	۶/۵	۱۶/۸	.	۱/۶	میزان رضایت از فضای کافی پارکینگ	۵۲/۵	۴۳	۳/۵	۰/۵	۰/۵	میزان کفایت استقرار اغذیه‌فروشی

مجاور پارک											
۳۱	۲۵/۵	۳۷	۶/۵	۰	سازگاری کاربری‌های مجاور پارک با کاربری فضای سبز	۹	۴۶	۴۱/۵	۲/۵	۱	احساس کمبود خدمات در پارک توسط کودک
۰	۱۰/۹	۵۳/۸	۲۲/۸	۱۲/۵	تناسب و هماهنگی پارک با محیط اطراف	۱۹/۵	۴۲	۳۵	۳/۵	۰	میزان تناسب و هماهنگی پارک با محیط اطراف
خلاصیت											
۰	۴/۹	۱۴/۱	۲۰/۷	۶۰/۳	تأثیر بازی در شکوفاسازی خلاصیت	۰	۰	۷	۴۶	۴۷	تأثیر بازی در شکوفاسازی خلاصیت
۰	۳/۳	۱۲/۵	۲۵	۵۹/۲	میزان ارتقا سطح دانش کودک در پارک	۵	۲/۵	۱۹	۴۱/۵	۳۲	میزان ارتقا سطح دانش در پارک
۳۵/۹	۵۹/۲	۳/۳	۰	۱/۶	میزان استفاده کودک از پارک برای مطالعه	۳۱	۵۷	۱۲	۰	۰	میزان استفاده از پارک برای مطالعه
۰	۰	۰	۱۴/۱	۸۵/۹	ضرورت طراحی فضاهای اختصاصی مطالعه کودکان	۰	۰	۸	۵۲	۴۰	ضرورت طراحی فضاهای اختصاصی مطالعه در پارک
۹۲/۴	۳/۳	۴/۳	۰	۰	وجود بازی‌های فکری در پارک برای کودکان	۴۱/۵	۵۱/۵	۷	۰	۰	وجود بازی‌های فکری در پارک
۰	۱/۶	۴/۹	۲۰/۷	۷۲/۸	تمایل به وجود بازی‌های فکری در پارک برای کودکان	۰	۰	۶	۴۸	۴۶	تمایل به وجود بازی‌های فکری در پارک
فضاهای تعاملاتی											
۱۶/۸	۴۰/۸	۳۶/۴	۶	۰	میزان انجام بازی‌های فردی کودک شما در پارک	۱	۳۵/۵	۵۳	۱۰/۵	۰	میزان انجام بازی‌های فردی در پارک
۳/۳	۷/۶	۱۷/۴	۲۷/۲	۴۴/۶	میزان انجام بازی‌های گروهی کودک شما در پارک	۰	۲/۵	۹/۵	۳۸/۵	۴۹/۵	میزان انجام بازی‌های گروهی در پارک
۹/۸	۴/۳	۲۵/۵	۳۱/۵	۲۸/۸	میزان مناسب بودن فضای پارک برای بازی‌های گروهی	۳	۲/۵	۱۱	۳۹/۵	۴۴	میزان مناسب بودن فضای پارک برای بازی‌های گروهی
۲/۲	۰	۱۵/۸	۲۶/۱	۵۶	میزان علاقه‌مندی به فضای خلوت و آرامش‌بخش پارک	۰	۰	۴	۴۹/۵	۴۹/۵	میزان علاقه‌مندی به فضای خلوت و آرامش‌بخش پارک
۵۷/۶	۹/۲	۳۲/۲	۰	۰	میزان علاقه‌مندی به فضای شلوغ و پر جنب‌وجوش	۵/۹	۴۴	۳۳	۳	۱۰/۵	میزان علاقه‌مندی به فضای شلوغ و پر جنب‌وجوش
۷۷/۲	۱۶/۸	۴/۳	۰	۱/۶	میزان موافقت با اختلاط سنی کودکان	۵۵/۵	۳۹	۱	۰	۴/۵	میزان موافقت با اختلاط سنی کودکان
۱۶/۸	۷/۶	۴۲/۴	۱۵/۸	۱۷/۴	میزان موافقت با اختلاط جنسی کودکان	۲۲	۲۵	۴	۲۹	۲۰	میزان موافقت با اختلاط جنسی کودکان

منبع: یافته‌های پژوهش

بحث و بررسی:

در قسمت قبل اطلاعات آماری به دست آمده، ارائه شد. حال به بررسی هر یک از عوامل می‌پردازیم

الف) امنیت: مولفه اول تحت عنوان امنیت به بررسی میزان احساس امنیت در محدوده نازوان از دیدگاه کودکان و بزرگسالان می‌پردازد. برخورداری فضای سبز از امنیت کافی برای حضور کودکان مؤلفه بسیار حیاتی و از ارکان تحقق فضای سبز دوستدار کودک است. همان‌گونه که از نتایج قابل استنباط است احساس نیاز کودکان به حضور والدین در کنارشان در طیف متوسط به بالا قرار گرفته (۸۳٪ گزینه متوسط به بالا) و والدین هم به شدت حضور خود را در کنار کودک ضروری می‌دانند (۱۰۰٪ گزینه زیاد و خیلی زیاد) این مسئله حاکی از آن است که علارقم اینکه کودکان در پارک احساس امنیت و آزادی عمل دارند ولی هنوز امنیت به معنای واقعی کلمه در محیط نهادینه نشده و نیازمند برنامه‌ریزی در این حوزه است.

ب) مشارکت و حس تعلق: مشارکت کودکان در برنامه‌ریزی شهری پایه نظریه شهر دوستدار کودک است همان‌گونه که از مندرجات جدول فوق قابل فهم است، کودکان تمایل بسیار زیادی برای مشارکت و ارائه دیدگاه خود دارند (۹۹.۵٪ گزینه زیاد و خیلی زیاد) و نسبت به عدم در نظرگیری آن‌ها در برنامه‌ریزی‌ها اشراف و آگاهی کامل دارند، والدین نیز در این قضیه اتفاق نظر دارند که از مشارکت کودکان تاکنون استفاده مشخصی نشده است و مدیران و برنامه‌ریزان اقدامی در این راستا انجام نداده‌اند و فضای نازوان به‌طور کامل توسط برنامه‌ریزان بدون دخالت کودکان طراحی و اجرا شده است. باین‌حال کودکان همچنان تمایل و علاقه زیادی برای حضور و گذران اوقات فراغت خود در پارک دارند و این از خاصیت بازی‌پذیر بودن فضاهای سبز برای کودکان نشأت می‌گیرد، نکته‌ای که به‌عنوان زنگ خطری

برای برنامه‌ریزان قلمداد می‌شود، توجه به این مسئله است که از دیدگاه کودکان اگر قرار باشد آن‌ها سازنده پارک باشند چیزی که در ذهنشان می‌گذرد با وضع فعلی پارک تفاوت بسیاری دارد (۹۴.۵٪ گزینه متوسط تا خیلی کم) که نشان‌دهنده ضرورت بالای تعامل، نظرسنجی و مشارکت کودکان در روند طراحی و برنامه‌ریزی فضاهای سبز دارد.

پ) محیط سالم: میزان بهداشت و پاکیزگی محیط پارک در قالب مؤلفه محیط سالم مورد ارزیابی قرار گرفته است که نتایج نشان‌دهنده رضایت نسبی والدین و کودکان از برخورداری فضای سبز از شاخص‌های بهداشتی نظیر تمیزی و بهداشت فضای پارک، سبزی‌نگی و گل‌کاری محیط (۱۰۰٪ در طیف متوسط به بالا) و استقرار مناسب سطوح‌های زباله دارد ولی وضعیت تمیزی و بهداشت سرویس‌های بهداشتی و آب‌خوری‌ها به توجه بیشتری نیازمند است و در این مورد اتفاق نظر بین کودکان و والدین وجود دارد (۹۵٪ در طیف متوسط به پایین).

ت) دسترسی: عامل دسترسی به میزان در دسترس بودن پارک و سهولت دسترسی پارک برای کودکان می‌پردازد. یافته‌ها حاکی از آن است که در حال حاضر بیشترین تمایل به سمت استفاده از خودروی شخصی است (۴۶.۵٪ کودکان و ۷۳٪ بزرگسالان) و در درجه بعدی استفاده از دوچرخه (۹۲٪ کودکان و ۲۶.۶٪ بزرگسالان)، این مسئله نشان‌دهنده ضعف ناوگان حمل‌ونقل عمومی در ارائه خدمات به این محدوده است، همچنین عدم وجود مسیرهای ویژه دوچرخه در سطح شهر و پیرامون پارک برای دسترسی ایمن دوچرخه‌سواران عاملی در استفاده حداکثری از خودروی شخصی است که به دنبال خود کمبود فضای پارکینگ، ترافیک و آلودگی را به همراه خواهد داشت. در حال حاضر چهار پارکینگ فعال با مساحتی برابر با ۱۹۵۰۰ مترمربع و ظرفیت ۸۰۰ خودرو در محدوده ناژوان تعبیه شده (سالنامه آماری شهر اصفهان، ۱۳۹۸) ولی با این حال در برخی ایام همچنان شاهد کمبود پارکینگ و تراکم بالای خودروها در این محدوده هستیم که نیازمند حل ریشه‌ای این مشکل از طریق تأمین راه‌های دسترسی گوناگون به محدوده است.

ث) ایمنی: در خصوص ایمنی وسایل و محوطه‌های بازی، محیط پارک و خیابان‌های اطراف با توجه به کمبود شدید وسایل بازی در محدوده مورد بررسی اظهار نظر صورت گرفته در خصوص تنها مجموعه بازی کودکان در ابتدای پارک میرزا کوچک خان است که نتایج حکایت از عدم رضایت کافی کودکان و بزرگسالان از ایمنی این وسایل (۹۸٪ در طیف زیاد به بالا) و پوشش نامناسب تمامی گروه‌های سنی دارد؛ بنابراین از کمبودهای به شدت محسوس، در محدوده مورد مطالعه مجموعه‌های برخورداری از وسایل بازی، باقابلیت تأمین نیازهای گروه‌های سنی مختلف است. همچنین مجاورت پارک با خیابان و بزرگراه و عدم تعبیه پل‌های عابر پیاده کافی و نرده‌کشی مناسب برای حفاظت از ورود کودکان به خیابان، خطرناک و نیازمند توجه جدی است.

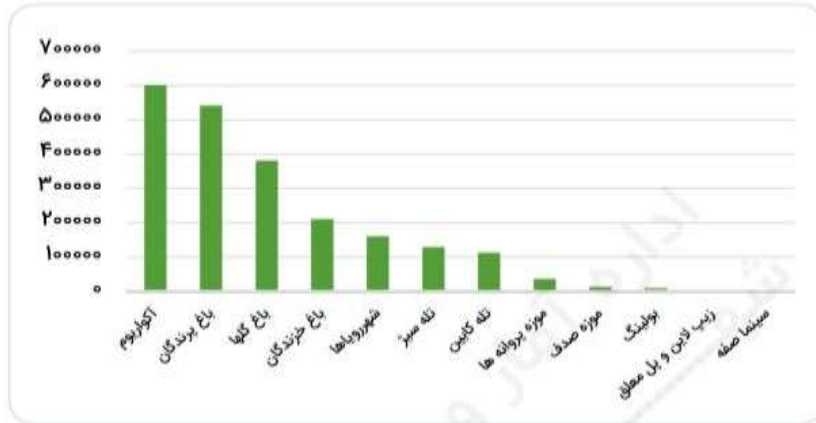
ج) تنوع فضاها: ارزیابی صورت گرفته از محدوده در خصوص وجود فضاهای متنوع در پارک بیانگر این مطلب است که رضایت کودکان و بزرگسالان از اقدامات صورت گرفته حاصل نشده است و همچنان احساس کمبود فضاهای متنوع پابرجاست (۱۰۰٪ در طیف متوسط به پایین)، وجود یکنواختی در طراحی فضا که یکی از دلایل آن عدم استفاده از رنگ‌آمیزی و نورپردازی متنوع است برای کودکان و والدین محسوس است و یکی از گلایه‌های رایج کودکان این بود که تنها رنگ سبز در محیط اطراف به چشم می‌خورد، بنابراین استفاده از عناصر رنگ و نور در ارتقا جذابیت و تنوع محیط بسیار اثرگذار است.

چ) خدمات: وجود خدمات در راستای رفع نیازهای مراجعه‌کنندگان یکی از عوامل ایجادکننده رضایت آن‌ها از کیفیت محیط است. بر اساس نتایج به دست آمده و بررسی‌های میدانی صورت پذیرفته، پارک ناژوان از نظر تأمین خدمات مورد نیاز مراجعه‌کنندگان کمبود شدیدی دارد و عدم وجود اغذیه‌فروشی، سوپرمارکت و حتی کیوسک‌های فروش مواد غذایی در پارک به خوبی مشهود است. یکی از مطالبات پاسخگویان ایجاد مراکز فروش مواد غذایی در دسترس در محدوده پارک است. فراهم نمودن چنین امکاناتی علاوه بر کسب درآمد به دلیل تعدد مراجعه‌کنندگان باعث اشتغال‌زایی هم می‌گردد و در نهایت رضایت شهروندان و خصوصاً کودکان را تأمین می‌نماید.

ح) خلاقیت: ارتقا خلاقیت و سطح دانش و اطلاعات کودکان بایستی به عنوان هدف در زمان طراحی و اجرای پارک‌ها و فضاهای بازی در نظر گرفته شود، چراکه حضور در پارک و انجام بازی‌های فردی و گروهی در آن نقش مهمی در شکل‌دادن به شخصیت کودک و شکوفایی توانایی‌های او دارد. با این وجود در محدوده ناژوان فقدان فضاها و بازی‌های فکری و برانگیزاننده خلاقیت در کودکان به خوبی مشهود است، ولی نکته مثبت در طراحی این پارک وجود باغ‌های موضوعی نظیر باغ پرندگان، خزندگان، پروانه‌ها و ... است که می‌تواند

در آموزش کودکان و ارتقا دانش آنان مؤثر باشد. همچنین بر اساس آمارهای موجود و نمودار ذیل این پارک‌های موضوعی از پربازدیدترین جاذبه‌ها در شهر اصفهان شناخته شده‌اند که به‌عنوان نکته مثبتی برای پارک محسوب می‌شود.

شکل (۲): تعداد بازدیدکنندگان از مراکز تفریحی و گردشگری شهر اصفهان (منبع: سالنامه آماری شهر اصفهان، ۱۳۹۸)

باین حال با توجه به نظرسنجی صورت گرفته کودکان تمایل زیادی به انجام بازی‌های فکری و مطالعه در پارک دارند (۱۰۰٪ در طیف متوسط به بالا) که از وظایف فضای سبز دوستدار کودک پاسخگو بودن به این نیاز کودکان است.

فضاهای تعاملاتی: آخرین عاملی که در خصوص پارک نازوان مورد بررسی و نظرسنجی قرار گرفت میزان برخورداری از فضاهای تعاملاتی است. در این خصوص با توجه به اینکه اکثر کودکان تمایل به انجام بازی‌های گروهی در پارک داشتند (۹۷٪)، وجود محیطی که بتواند پاسخگوی نیاز آنان باشد و از ساختار تعامل‌پذیر مناسبی برخوردار باشد بسیار مهم است. به‌عنوان نمونه وجود محدوده‌های باز برای انجام بازی‌هایی نظیر فوتبال، والیبال و سایر ورزش‌هایی که نیازمند فضای وسیع است تا از بازی کودکان در فضای سبز چمن و پیاده‌روها خودداری شود و همچنین طراحی پاتوق‌های گروهی با میلمان مناسب برای برقراری جمع‌های دوستانه ضروری است. باین حال اکثر کودکان وضعیت فعلی پارک را برای انجام بازی مثبت ارزیابی نموده‌اند (۹۵٪ در طیف متوسط به بالا). نکته دیگر نظرسنجی از کودکان درباره تمایل آن‌ها به محیط‌های شلوغ و پر جنب‌وجوش یا خلوت و آرامش‌بخش بود، این نتیجه حاصل شد که کودکان ذاتاً تمایل به فضاهای شلوغ و پرهیجان دارند و از محیط‌هایی که تراکم بالایی از هم‌سالان خود در آن حضور داشته باشند لذت می‌برند ولی اکثر آن‌ها با اشاره به شیوع بیماری کرونا و ضرورت فاصله‌گذاری‌ها تمایل داشتند که در شرایط فعلی محیط پارک خلوت باشد و این نشان از درک بالای کودکان از شرایط و منطق بالای آنان در استدلال و نتیجه‌گیری است.

در پاسخ به سؤال موافقت با اختلاط سنی و جنسی کودکان، هر دو گروه کودکان و بزرگسالان تمایلی به اختلاط سنی گروه‌های مختلف در فضاهای بازی نداشتند، ولی در خصوص اختلاط جنسی نتایج به‌دست آمده چالش‌برانگیز بود چراکه دختران تمایلی به این اختلاط جنسی نداشتند و ترجیح آن‌ها وجود فضاهای بازی اختصاصی بود ولی پسران خصوصاً گروه سنی بالای ۱۴ سال از اختلاط جنسی استقبال می‌نمودند که این مسئله مقتضی فطرت آن‌ها و قرارگیری در سن بلوغ است که ضرورت برنامه‌ریزی مناسب برای آن‌ها را نشان می‌دهد. نکته دیگر برخورد والدین با مسئله اختلاط جنسی است، به نظر می‌رسد حساسیت آن‌ها نسبت به تفکیک جنسی نوجوانان در مقایسه با گذشته کاهش یافته و والدین اهمیت چندانی را برای تفکیک جنسی فرزندان خصوصاً در سنین بالا قائل نیستند و این حاکی از تغییرات صورت گرفته در نظام ارزشی و ایدئولوژی خانواده‌های جوان است که به‌عنوان زنگ خطری بر لزوم اقدامات فرهنگی و اجتماعی در راستای تقویت فرهنگ و اصالت دینی مذهبی تلقی می‌شود.

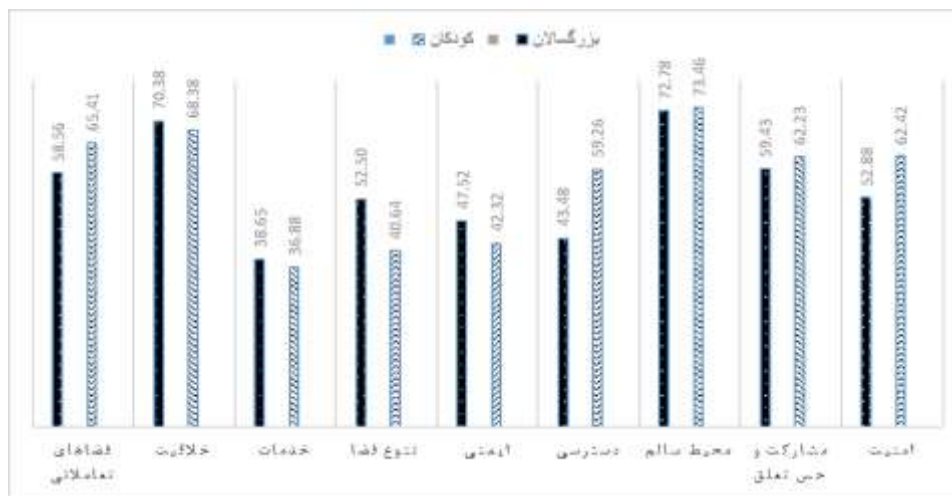
جهت بررسی این فرض که بین دیدگاه کودکان و بزرگسالان در خصوص ابعاد مورد بررسی چه رابطه‌ایی وجود دارد از آزمون خی دو استفاده شده است که نتایج آن در جدول زیر ارائه شده است:

جدول (۷): تحلیل پرسشنامه کودکان و بزرگسالان با استفاده از آزمون خی دو

مؤلفه‌ها	مقدار خی دو	درجه آزادی	سطح معنی داری	ضریب phi
امنیت	۱۰۸/۴۷	۱۶	۰.۰۰۰	۰.۵۳۱
مشارکت و حس تعلق	۱۰۳/۰۶	۱۰	۰.۰۰۰	۰/۵۱۸
محیط سالم	۱۶/۷۴	۹	۰/۰۵۳	۰/۲۰۹
دسترسی	۱۷۸/۰۹	۱۲	۰.۰۰۰	۰/۶۸۱
ایمنی	۵۱/۷۴۶	۱۶	۰.۰۰۰	۰/۳۶۷
تنوع فضاها	۱۳۳	۱۳	۰.۰۰۰	۰/۵۸۹
خدمات	۶۶/۱۰۳	۱۱	۰.۰۰۰	۰/۴۱۵
خلاقیت	۸۷/۰۱۱	۱۳	۰.۰۰۰	۰/۴۷۶
فضاهای تعاملاتی	۸۱/۸۹۱	۱۸	۰.۰۰۰	۰/۴۶۲

منبع: یافته‌های پژوهش

همانگونه که از مندرجات جدول قابل برداشت است، در تمامی ابعاد به جز مؤلفه «محیط سالم»، فرض صفر رد شده است. به عبارتی بین دیدگاه بزرگسالان و کودکان اختلاف معنی دار وجود دارد و تنها آنها در مؤلفه محیط سالم اتفاق نظر دارند. این بدین معناست که دیدگاه کودکان و طرز تفکر و نگرش آنها با بزرگسالان تفاوت دارد، بنابراین توجه به خواسته‌ها و نیازهای آنان الزامی است. در نمودار زیر مؤلفه‌های مورد ارزیابی در خصوص فضای سبز دوستدار کودک و مقایسه بین دو گروه مورد بررسی کودکان و بزرگسالان ارائه شده است:

شکل (۳): ارزیابی کودکان و بزرگسالان از فضای سبز نازوان (منبع: یافته‌های پژوهش)

بر اساس اطلاعات فوق محدوده مورد بررسی از نظر میزان برخورداری از شاخص‌های فضای سبز دوستدار کودک قابل ارزیابی است، به این صورت که بیشترین امتیاز به دست آمده در خصوص مؤلفه محیط سالم است که به صورت مشترک در بین هر دو گروه مورد بررسی رتبه بالایی (۷۲٪) را کسب نموده است که این مسئله ناشی از بهداشت و تمیزی محیط پارک، بهداشت و نظافت نسبی آب‌خوری‌ها و سرویس‌های بهداشتی، سبزی‌نگی و شادابی محیط و دسترسی مناسب به سطوح زباله در این محدوده است. مؤلفه بعدی که در رتبه دوم قرار گرفته خلاقیت به کاررفته در پارک است که بزرگسالان با اختلاف اندکی از کودکان این عامل را تأیید نموده‌اند. خلاقیت به کاررفته در این محدوده ناشی از طراحی مسیرهای پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری فردی و گروهی، وجود شهر بازی و تله‌سیژ و همچنین احداث باغ‌های موضوعی متنوع نظیر باغ پرندگان، باغ خزندگان، باغ پروانه‌ها، آکواریوم، موزه صدف و ... است که از ویژگی‌های مثبت این محدوده به حساب می‌آید، زیرا علاوه بر بار آموزشی که از بازدید این مجموعه‌ها به دست می‌آید مورد استقبال بالایی گردشگران و بازدیدکنندگان قرار گرفته و به نوعی درآمد پایداری را برای مجموعه ایجاد نموده است. نقطه ضعف موجود در خصوص

این عامل عدم وجود بازی‌ها و فعالیت‌های فکری در فضاهای سبز برای کودکان و بزرگسالان است، تنها اقدام صورت گرفته در این بخش وجود چند میز شطرنج در سطح پارک است، این در حالی است که کودکان و بزرگسالان از طراحی و اجرای بازی‌های فکری استقبال بالایی کردند و خواستار فراهم‌سازی بسترهای لازم بودند.

مؤلفه سوم فضاهای تعاملاتی است که از دیدگاه کودکان و بزرگسالان مثبت ارزیابی شده، البته کودکان در ارزیابی این عامل امتیاز بیشتری را به محدوده داده‌اند. به‌طور کلی محدوده ناژوان با توجه به وسعت بالا و ویژگی‌های طبیعی مثبت، نظیر هم‌جواری با رودخانه زاینده‌رود و فضای سبز متراکم و شاداب مکان مناسبی را برای گذران اوقات فراغت کودکان و بزرگسالان فراهم نموده است. نکته‌ای که در خصوص این عامل حائز اهمیت است مناسب‌سازی این محدوده برای حضور پررنگ‌تر دختران و ایجاد مکان‌های تعاملاتی مخصوص برای این گروه است؛ زیرا در نظرسنجی به‌عمل آمده دختران نسبت به پسران مؤلفه برخورداری فضا از ویژگی‌های یک محیط مناسب تعاملاتی را کمرنگ‌تر ارزیابی نموده‌اند و با توجه به حساسیت دختران جوان لزوم مناسب‌سازی فضا برای حضور آنان بسیار مهم و حیاتی است.

عامل بعدی که با اختلاف اندک در رتبه چهارم قرار می‌گیرد در ارتباط با مشارکت و حس تعلق است. با توجه به اینکه فطرت انسان خو گرفته با طبیعت و زیبایی‌های آن است، هر انسانی به حضور در طبیعت و کسب آرامش و لذت از آن، تعلق خاطر دارد. این فرضیه در پژوهش صورت گرفته تأیید شد و هر دو گروه کودکان و بزرگسالان تمایل زیادی به حضور در فضای سبز داشتند و حس تعلق خاطر آنان به فضای سبز ناژوان مثبت ارزیابی شد؛ اما شیوه ایجاد حس تعلق در مخاطب در رویکرد شهر دوستدار کودک از طریق مشارکت فعال کودک در فرایند طراحی، برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌ها به دست می‌آید. این مسئله‌ای است که در طراحی‌های صورت گرفته کمتر لحاظ شده و ساخت و اجرای فضاها بر اساس طراحی‌های از پیش تعیین شده انجام پذیرفته و دیدگاه کودکان و خواست آنان در نظر گرفته نشده است، این در حالی است که کودکان علاقه زیادی به مشارکت در فرآیند طراحی و ساخت فضاهای سبز دارند و بر وضعیت فعلی که از نظرات آنان در سیستم مدیریت شهری استفاده نمی‌شود، کاملاً واقف‌اند.

مؤلفه بعدی امنیت است که در رتبه پنجم قرار می‌گیرد. محدوده ناژوان از نظر وجود رودخانه و عدم برخورداری از میله‌های حفاظتی، مجاورت با خیابان و عدم نرده‌کشی مناسب، عدم تفکیک فیزیکی مناسب مسیرهای دوچرخه و پیاده، عدم استقرار نیروهای امنیتی و پلیس در طول هفته و حضور ارادل‌واوباش در محدوده از نظر امنیت دچار ضعف‌هایی است که لزوم مرتفع‌سازی آنان جهت دستیابی به محیط دوستدار کودک ضروری است. همچنین بازطراحی پارک به‌منظور استفاده از آن در ساعات مختلف توسط مردم می‌تواند اقدام مؤثری در ارتقاء سطح امنیت باشد. وقتی پارک در فضایی خلوت و تک کارکردی قرار گیرد پتانسیل آن را دارد که به محیطی برای شرارت تبدیل شود ولی هرچه رفت‌وآمد بیشتر و به دنبال آن چشمان مراقب افزایش یابد در تأمین امنیت مؤثر خواهد بود (بردی آنامراندژاد و بلوری، ۱۳۹۶: ۱۴۸). در راستای ارتقا سطح امنیت اصلاح سیستم نورپردازی پارک در شب و مراقبت نسبت به عدم حضور ارادل‌واوباش در پارک بسیار مؤثر است، چراکه اکثر مراجعه‌کنندگان از وضعیت نورپردازی فعلی در شب گلایه داشتند. بر اساس مطالعه انجام شده در ویتنام «نور ضعیف» مهم‌ترین اولویت را در تضعیف امنیت دارد (صادقی و همکاران، ۱۳۹۳: ۶۸)؛ بنابراین تأمین روشنایی مناسب برای پارک در اولویت قرار می‌گیرد. همچنین کودکان از حضور معتادان، تکدی‌گران و ارادل‌واوباش در پارک وحشت داشتند. تجمع افراد معتاد و بزهکار، درگیری میان آن‌ها و رفتارهای خطرناک، به‌ویژه در فضاهای پرت و خلوت شدن محسوس پارک‌ها در ساعاتی از شب و روز از جمله موارد تهدیدکننده امنیت شهروندان محسوب می‌شود (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۲: ۲) این در حالی است که افزایش امنیت، سبب حضور مؤثرتر شهروندان در فضاهای ایمن می‌شود و تقویت هویت، سرزندگی، کارایی و زیبایی فضا را به دنبال دارد (جلالیان، ۱۳۹۹: ۵۹۸).

مؤلفه ششم عامل دسترسی است. از آنجاکه اکثر مراجعه‌کنندگان خودروی شخصی را وسیله دسترسی خود به پارک معرفی نمودند ضعف سیستم حمل‌ونقل عمومی در ارائه خدمات آشکار می‌گردد، با توجه به اینکه یکی از شاخص‌های اصلی فضای دوستدار کودک دسترسی سهل‌الوصول برای همگان است تأمین دسترسی برای این محدوده از طریق اتصال به خطوط ناوگان حمل‌ونقل عمومی ضرورتی اساسی است و به دنبال خود مزایای بسیاری از جمله کاهش ترافیک خودروهای شخصی، کاهش فضای موردنیاز برای پارکینگ

و کاهش آلودگی هوا را به دنبال دارد. با وجود فضاهای پارکینگ طراحی شده در حاشیه پارک همچنان مراجعه‌کنندگان با مشکل عدم فضای کافی برای پارکینگ خودروها و ایجاد ترافیک در روزهای تعطیل مواجه هستند. این مشکل به دلیل عدم پشتیبانی سیستم حمل-ونقل عمومی در تأمین دسترسی مردم به این محدوده ایجاد شده است. در صورت فراهم شدن زیرساخت‌های مناسب ارتباطی بخشی از مراجعه‌کنندگان با خودروی شخصی کاسته شده و امکان مراجعه و استفاده از فضای سبز برای افرادی که توان رانندگی را ندارند، نظیر کودکان، سالخوردگان و حتی بانوان فراهم خواهد شد. در خصوص دسترسی کودکان معلول به پارک اقدامات مناسبی در تأمین زیرساخت‌ها فراهم شده از جمله در ورودی‌های پارک و وجود رمپ‌های تخصصی عبور ویلچر و یا مکان‌های استراحت که نمونه‌ای از آن در شکل (۱) ارائه شده است:

شکل (۴): خدمات دسترسی معلولان در پارک (منبع: نگارندگان)

برخورداری از تنوع فضاها در رتبه هفتم قرار می‌گیرد. با توجه به مواهب طبیعی موجود در این محدوده امکان بهره‌برداری بیشتر و خلاقانه‌تر از فضا فراهم است اما متأسفانه سیاست‌های مدیریتی حاکم بر حفظ وضع موجود و ایجاد حداقل تغییرات در فضا پایه‌ریزی شده است. در صورت برنامه‌ریزی مناسب و انجام مطالعات جامع امکان خلق محیطی با جذابیت بسیار بیشتر ممکن خواهد شد. بر اساس تحقیقات صورت گرفته ایجاد پارک‌های موضوعی در محدوده ناژوان با مخالفت‌های بسیاری همراه بوده و هست، این در حالی است که چنین طراحی‌هایی علاوه بر سازگاری با محیط طبیعی ناژوان باعث رونق بخشی و ایجاد تنوع در فضا شده و ادامه این روند می‌تواند گام مؤثری در پیشرفت این محدوده باشد. عدم رسیدگی به یک محیط طبیعی و پرهیز از ایجاد زیرساخت‌های لازم جهت بهره‌برداری مناسب از آن به بهانه حفظ ساختار طبیعی آن نه تنها موجب پیشرفت و توسعه محیط نشده بلکه زمینه نابودی و اضمحلال آن را فراهم خواهد کرد.

مؤلفه هشتم شناسایی شده ایمنی است. در خصوص این مؤلفه تمرکز محققان بر وسایل بازی و ایمنی تأمین شده برای کودکان در خیابان‌های مجاور پارک بوده است. محدوده مورد بررسی از نظر وجود وسایل بازی کودکان بسیار محروم است و با توجه به وسعت محدوده و تعداد مراجعه‌کنندگان سرانه فضاهای بازی مخصوص کودکان بسیار پایین است. همچنین وسایل موجود پاسخگوی نیاز گروه‌های سنی مختلف نیست، بنابراین این وضعیت با ویژگی‌های مطرح برای فضای سبز دوستدار کودک مغایرت اساسی دارد. از نظر ایمنی تأمین شده برای کودکان در خیابان‌های مجاور پارک علی‌رغم طراحی باند کندرو در حاشیه پارک با این حال در بسیاری از قسمت‌ها خصوصاً خیابان الفت نرده‌کشی و خط‌کشی مناسبی وجود ندارد و این شرایط محیط ایمنی را برای حضور کودکان فراهم نخواهد کرد.

در نهایت مؤلفه‌ای که کمترین امتیاز را به خود اختصاص می‌دهد مربوط به خدمات در محدوده است. یکی از پرتکرارترین شکایت‌های مصاحبه‌شوندگان عدم وجود کاربری‌های خدماتی در داخل و مجاور فضای سبز بود. این کاربری‌های خدماتی شامل سوپرمارکت، آغذیه‌فروشی، رستوران و ... است؛ بنابراین استقرار خدمات ضروری در داخل و مجاور فضای سبز و انجام نظارت مناسب بر آن‌ها از نظر رعایت اصول بهداشتی به منظور رفع نیازهای مراجعه‌کنندگان لازم است.

نتیجه‌گیری

شهر متعلق به تمامی ساکنان آن است، تأمین نیازها و خواسته‌های شهروندان در هر شرایط سنی، جسمی و جنسی بر عهده شهر است و در این بین کودکان به‌عنوان جامعه‌ای کثیر ولی با قدرت نفوذ پایین سهم خود را از شهرهای کنونی از دست داده‌اند، خلق دنیای کودکی در هیاهوی زندگی مدرن، شرایط نامناسب زیست‌محیطی و ناامنی محیط‌های شهری امروز چیزی جز افسردگی، کسالت و تکرار روزمرگی به دنبال نخواهد داشت زیرا کودکان متناسب با نیازهای فیزیولوژیکی خود نیازمند عرصه‌های باز، تمیز و پویا برای رشد و نمو خلاقیت و ثبت خاطرات شیرین کودکی خود هستند، در گذشته این نیاز کودکان در محلات قدیمی شهری و گذرها و خیابان‌های آن از طریق بازی با همسالان تأمین می‌شد، مکان‌هایی امن و در سایه نظارت والدین، ولی امروزه اثری از خیابان‌ها و کوچه‌های قدیم باقی نمانده و اتوبان-کشی‌ها و خیابان‌کشی‌های چند بانده بدون در نظر گرفتن سایر نیازهای انسانی جز جابجایی، دنیای کودکان را تیره‌وتار نموده است. به دنبال این امر نظریه شهر دوستدار کودک در راستای بازتعریف نقش کودکان در فضای شهری، تأمین نیازها و خواسته‌های آنان و شنیدن صدای آن‌ها در شهر مطرح گردید، از مهم‌ترین اصول مطرح در این نظریه می‌توان به مشارکت کودکان در روند برنامه‌ریزی، تأمین شرایط زیست مناسب برای آن‌ها در شهر، دسترسی مناسب کودکان به خدمات موردنیاز، امنیت و ایمنی حضور در فضاهای شهری و به رسمیت شناختن کودکان به‌عنوان یک شهروند اشاره نمود.

در همین راستا پژوهش حاضر به بررسی میزان کودک‌مداری یکی از بزرگ‌ترین فضاهای سبز موجود در شهر اصفهان یعنی محدوده ناژوان پرداخته است، برای این منظور با استفاده از پرسشنامه میزان کودک‌مداری فضای سبز در قالب نه مؤلفه مورد ارزیابی و نظرسنجی قرار گرفت. نتایج به‌دست‌آمده به تخصیص امتیاز به مجموعه ناژوان در نه حوزه فضای سبز کودک‌مدار از دیدگاه کودکان و بزرگسالان می‌پردازد که این نتایج نقاط قوت و ضعف مجموعه را در راستای ارتقا میزان کودک‌مداری نشان می‌دهد در جدول زیر خلاصه این نتایج و امتیاز کسب‌شده در هر مؤلفه از ۱۰۰ ارائه شده است.

جدول (۸): امتیاز تخصیص‌یافته به فضای سبز ناژوان از سوی کودکان و بزرگسالان

ردیف	مؤلفه	امتیاز کودکان	امتیاز بزرگسالان
۱	محیط سالم	۷۳.۴۶	۷۲.۷۸
۲	خلاقیت	۶۸.۳۷	۷۰.۳۸
۳	فضاهای تعاملاتی	۶۵.۴۱	۵۸.۵۶
۴	مشارکت و حس تعلق	۶۲.۲۳	۵۹.۴۳
۵	امنیت	۶۲.۴۲	۵۲.۸۸
۶	دسترسی	۵۹.۲۶	۴۳.۴۸
۷	تنوع فضاها	۴۰.۶۴	۵۲.۵۰
۸	ایمنی	۴۲.۳۲	۴۷.۵۲
۹	خدمات	۳۶.۸۸	۳۸.۶۵

منبع: یافته‌های پژوهش

برابر جدول فوق سه عامل محیط سالم، خلاقیت و وجود فضاهای تعاملاتی سه رتبه نخست را به خود اختصاص داده‌اند و سه عامل خدمات، تنوع فضاها و ایمنی در پایین‌ترین سطح قرار گرفته‌اند. بر مبنای این نتایج اولویت‌بندی اقدامات آتی در راستای ارتقای کیفیت محیط و کسب رضایت شهروندان قابل برنامه‌ریزی است.

پیشنهادات:

در راستای ارتقای کیفیت فضای سبز ناژوان و نزدیکی هرچه بیشتر پارک به الگوی دوستدار کودک پیشنهادات زیر در ابعاد نه‌گانه پژوهش قابل ارائه است:

جدول (۹): امتیاز تخصیص یافته به فضای سبز نازوان از سوی کودکان و بزرگسالان

پیشنهادات	مؤلفه
	امنیت
ایجاد نیروهای امنیتی ویژه و پلیس پارک در ایستگاه‌های ثابت و سیار، ممانعت از ورود ارادل‌واوباش به پارک، تعیین ورودی‌های مشخص به منظور کنترل رفت‌وآمدها، اصلاح سیستم نورپردازی، استقرار محوطه بازی کودکان در مرکز و محل‌های شلوغ پارک و وجود نظارت کافی بر امنیت کودکان حین بازی.	
	مشارکت
افزایش مشارکت کودکان در فرآیند طراحی و برنامه‌ریزی و الزام مدیران بر استفاده از نظرات کودکان در راستای افزایش حس تعلق آن‌ها به پارک. برپایی کارگاه‌ها و ورکشاپ‌های آموزشی برای کودکان و دریافت نظرات و خواسته‌های آن‌ها حین بازی. افزایش میزان آشنایی مدیران و متولیان شهری به حقوق کودکان و ارزش‌دهی به کودکان و ارتقا جایگاه آنان به‌عنوان یک شهروند و توجه به خواسته‌ها و مطالبات آن‌ها.	
	محیط سالم
ارتقا سطح تمیزی و بهداشت فضای پارک. استفاده از گونه‌های گیاهی بومی، کم آب و مقاوم در پارک. بهبود کیفیت و توزیع مناسب خدمات بهداشتی در پارک نظیر آب‌خوری و سرویس بهداشتی و متناسب‌سازی آن‌ها برای استفاده کودکان.	
	دسترسی
افزایش دسترسی به پارک از طریق گونه‌های مختلف سیستم حمل‌ونقل عمومی نظیر اتوبوس، مترو، خطوط بی آر تی و ...، مناسب‌سازی هرچه بیشتر پارک برای حضور کودکان با معلولیت‌های جسمی خاص. تأمین فضای پارکینگ در مجاورت پارک با پراکندگی مناسب. طراحی و احداث مسیرهای اختصاصی دوچرخه در مجاورت خیابان‌های مواصلاتی به پارک با رعایت اصول ایمنی.	
	ایمنی
ارتقا سطح ایمنی پارک از طریق مناسب‌سازی وسایل بازی کودکان، رعایت اصل تفکیک سنی در محوطه‌های بازی برای حفظ ایمنی کودکان خردسال. استانداردسازی کف‌پوش محوطه‌های بازی کودکان، احداث نرده‌های حفاظتی در مجاورت رودخانه، ایمن‌سازی مسیرهای دوچرخه‌سواری و پیاده‌روی و افزایش ایمنی خیابان‌های مجاور پارک.	
	تنوع فضاها
استقرار وسایل بازی متنوع، خلاق و جذاب در پارک و متناسب با گروه‌های سنی مختلف، تعبیه بازی‌های فکری و جذاب برای کودکان با سنین مختلف و استفاده از رنگ-آمیزی شاد و جذاب در راستای تنوع‌بخشی به پارک.	
	خدمات
استقرار مراکز فروش مواد غذایی در پارک به‌منظور تأمین نیاز مراجعه‌کنندگان و نظارت و کنترل متناوب بر این مراکز از نظر رعایت بهداشت و عرضه مواد غذایی سالم. احداث محوطه‌های مطالعه و کتاب‌خوانی نظیر بوستان کتاب، کانون پرورش فکری کودکان و باغ کتاب در پارک به‌منظور نهادینه کردن فرهنگ کتاب و کتاب‌خوانی در کودکان.	
	خلاقیت
استفاده از تندیس‌ها، مجسمه‌ها، تابلوها و مواردی از این دست در راستای ارتقای ارزش‌های ملی و فرهنگی. بهره‌گیری از پتانسیل‌های موجود در شهر اصفهان نظیر جشنواره بین‌المللی فیلم کودکان و برقراری تعامل سازنده بین این دو نهاد در راستای هم‌افزایی. ایجاد فضاهای باز چندمنظوره جهت برگزاری جشن‌ها و رویدادهای مختلف و برپایی جشن‌ها و مراسمات مخصوص کودکان در پارک.	
	فضاهای تعاملاتی
مناسب‌سازی فضای پارک برای انجام بازی‌های گروهی کودکان به‌منظور افزایش سطح تعاملات دوستانه. ایجاد محوطه‌های اختصاصی برای دختران جهت ورزش و تفریح در فضای آزاد و به‌دوراز تنش و اضطراب.	

منابع

- بردی آنامرادنژاد رحیم؛ بلوری زهره. (۱۳۹۶). مؤلفه‌های تأثیرگذار در ارتقا امنیت فضاهای عمومی (نمونه مورد مطالعه: پارک‌های شهر آمل)، *آمایش محیط*، ۳۹(۴): ۱۳۱-۱۵۶.
- بهاروند شکوفه. (۱۳۹۳). بررسی و بازبینی مفهوم شهر دوستدار کودک از مشارکت‌سازی کودکان تا استانداردهای طراحی؛ با ارائه راهکارهای اجرایی و راهبردی، *فصلنامه مدیریت شهری*، ۳۴(۱)، ۲۹۷-۳۲۲.
- بهرام‌پور عطیه. (۱۳۹۵). ایمنی و امنیت، حقوق گمشده کودکان در شهر، *دومین همایش بین‌المللی معماری، عمران و شهرسازی* در آغاز هزاره سوم، تهران، کنسرسیوم آنا بافت شهر انجمن معماری و شهرسازی استان البرز، جامعه مهندسان شهرساز موسسه بناشهر پایدار - موسسه فرهنگی هنری سلوی نصر.
- پوراحمد احمد؛ مهدی علی؛ مهدیان بهنمیری معصومه. (۱۳۹۲). امنیت شهری فضاهای عمومی بررسی و سنجش سطح امنیت پارک‌های شهری در منطقه دو شهر قم، *پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی*، ۲(۱): ۱-۲۴.
- تقوایی مسعود؛ پاک‌فطرت علیرضا؛ ضرابی اصغر. (۱۳۹۷). ارزیابی وضعیت و نحوه توسعه فضای سبز شهری شیراز در راستای توسعه پایدار با استفاده از رویکرد استاندارد مینا، *فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۸(۲): ۱۴۱-۱۶۰.
- جلالیان سید اسحاق. (۱۳۹۹). بررسی تأثیر عوامل کالبدی بوستان پلیس بر احساس امنیت شهروندان (مطالعه موردی: بوستان پلیس تهران پارس)، *پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری*، ۸(۳): ۵۹۷-۶۱۲.
- حبیبی سید محسن؛ عزتیان شهره؛ محقق نسب عنایت‌الله. (۱۳۹۷). آموزه‌های مشارکت کودکان در فرآیند طراحی فضای شهری دوستدار کودک (مطالعه موردی: شهر سده لنجان)، *فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات شهری*، ۲۹(۴): ۱۱۱-۱۲۰.
- رحیمی علی؛ شاهرخیان علیرضا. (۱۳۹۳). ارزیابی فضاهای شهری دوستدار کودک و نقش آن در احیاء بافت قدیم شیراز، *مدیریت شهری نوین*، ۲(۶): ۱۱۳-۱۴۴.
- رحیمی، اکبر. (۱۳۹۹). ارزیابی تغییرات فضاهای سبز شهری تبریز از سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۹۵ با استفاده از تصاویر ماهواره‌ای و پیش‌بینی تغییرات با شبکه‌های عصبی مصنوعی. *نشریه علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۲۴(۷۱): ۶۷-۸۲.
- رضوی محمدحسین؛ کاظمی تبار مهدی؛ اسدی امیر؛ اجزاء شکوهی محمد. (۱۳۹۱). ارزیابی فضای سبز شهری و مکان‌یابی آن با استفاده از روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره فازی (مطالعه موردی: منطقه سه شهرداری مشهد)، *فصلنامه فضایی جغرافیایی*، ۱۵(۳۹): ۱-۱۷.
- سالنامه آماری استان اصفهان سال ۱۳۹۸، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان اصفهان، معاونت آمار و اطلاعات.
- شهری‌زاده صدف؛ مویدفر سعیده. (۱۳۹۶). برنامه‌ریزی راهبردی شهر دوستدار کودک با تأکید بر خلاقیت کودکان (نمونه موردی: شهر یزد)، *نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۸(۲۸): ۱۴۹-۱۷۰.
- صابری حمید؛ طهماسبی زاده فرشاد؛ شهیر عمار. (۱۳۹۵). فضاهای شهری دوستدار کودک: نگرش‌ها و شاخص‌ها، *پنجمین همایش ملی معماری، مرمت، شهرسازی و محیط‌زیست پایدار*.
- صادقی نرگس؛ سبحان اردکانی سهیل؛ ذاکر حقیقی کیانوش. (۱۳۹۳). ارزیابی عوامل مؤثر بر تأمین امنیت شهری به‌منظور افزایش حضور بانوان در فضاهای عمومی شهری (مطالعه موردی: پارک ساعی تهران)، *هویت شهر*، ۱۰(۲۷): ۶۵-۷۴.
- صفوی مقدم سیده مریم؛ نوغانی دخت بهمنی محسن؛ مظلوم خراسانی محمد. (۱۳۹۴). بررسی شهر دوستدار کودک و احساس شادی کودکان در شهر مشهد، *مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد*، ۱۲(۱): ۱۴۳-۱۶۵.
- عبدالله‌زاده علیرضا؛ سرورزاده سید کوروش؛ محمدی زهرا. (۱۳۹۷). مطالعه کارکرد امنیت در بافت تاریخی با رویکرد شهر دوستدار کودک (نمونه موردی: محله بالا کفت بالا شیراز)، *فصلنامه مطالعات ساختار و کارکرد شهری*، ۵(۱۷): ۷-۲۵.

- غفاری علی؛ قلعه نویی محمود؛ عمادی خشایار. (۱۳۹۳). شهر دوستدار کودک؛ ارزیابی و مقایسه چگونگی پاسخگویی به اصول شهر دوستدار کودک در بافت‌های جدید و سنتی ایران (مطالعه موردی: شهرک سپاهان شهر و محله جوباره اصفهان)، هویت شهر، ۸(۱۸): ۲۷-۳۸
- قربانی رسول؛ تیموری راضیه. (۱۳۹۶). تحلیل اکولوژیک عوامل کلیدی برنامه‌ریزی فضای سبز کلان‌شهر تبریز با استفاده از روش تحلیل ساختاری و پویش محیطی، نشریه علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۲۱(۶۱): ۳۱۹-۳۴۰
- کامل‌نیا حامد؛ حقیر سعید. (۱۳۸۸). الگوهای طراحی فضای سبز در شهر دوستدار کودک نمونه موردی شهر دوستدار کودک بم، باغ نظر، ۱۲(۱): ۷۷-۸۸
- کاملی فر زهرا؛ روستایی شهرپور. (۱۳۹۷). تحلیلی بر مکان‌گزینی بهینه کاربری فضای سبز شهری به روش منطق‌فازی نمونه موردی: منطقه ۸ شهر تبریز، نشریه علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۲۲(۶۳): ۹۹-۱۱۵
- کربلایی حسینی غیاثوند، ابوالفضل. (۱۳۹۷). بررسی ویژگی‌های منظر شهری از دیدگاه کودکان با توجه به رویکرد شهر دوستدار کودک، فصلنامه تازه‌های علوم شناختی، ۲۰(۲): ۵۳-۶۸
- متینی مریم؛ سعیدی رضوانی نوید؛ احمدیان رضا. (۱۳۹۳). معیارهای طراحی محلات مبتنی بر رویکرد شهر دوستدار کودک (نمونه موردی: محله فرهنگ مشهد)، مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، ۴(۱۵): ۹۱-۱۱۲.
- محمدی حمیدی سمیه؛ نظم‌فر حسین؛ اکبری مجید. (۱۳۹۹). تحلیل فضایی پارک‌ها و فضاهای سبز شهری با استفاده از مدل کوپراس و GIS (مورد مطالعه: مناطق ۲۲ گانه شهر تهران)، پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۵۲(۲): ۴۳۷-۴۵۵.
- محمودی سمیه؛ جلوخانی‌نیارکی محمدرضا؛ ارگانی میثم. (۱۳۹۹). ارزیابی دسترسی به پارک‌های شهری به کمک شاخص‌های مکانی برای رسیدن به آرمان‌های شهر عدالت‌محور (مطالعه موردی: منطقه ۱۱ شهر تهران)، پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری، ۸(۳): ۵۱۱-۵۳۰.
- مظفر فرهنگ؛ حسینی سیدباقر؛ باقری محمد؛ عظمتی حمیدرضا. (۱۳۸۶). نقش فضاهای باز محله در رشد و خلاقیت کودکان. باغ نظر، ۴(۸): ۵۹-۷۲.
- مقدم شهرزاد؛ فنی زهره. (۱۳۹۷). تأثیر سفرهای درون‌شهری در ایجاد محیط دوستدار کودک (مطالعه موردی: شهر زنجان)، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۵۰(۲): ۳۹۵-۴۰۸.
- یاران علی؛ ارجمندی هانی؛ مسگریان مریم. (۱۳۹۸). تأثیر مؤلفه کالبدی بر احساس امنیت زنان در فضاهای باز گردشگری (نمونه موردی: خیابان سی تیر تهران)، مجله منظر، ۱۱(۴۷): ۲۴-۳۷.
- Bartlett, S. (2005). **Urban Children and the Physical environment**. Paper presented at the Children in the City conference., 11–13 December,(41-63) . Amman.
- Blinkert, B., (2004), **Quality of the city for children: chaos and order**; Journal of Children Youth and Environmental, No:14: 99-112
- Cunningham C, Jones M., (2006), **MIDDLE CHILDHOOD AND THE BUILT ENVIRONMENT**, New South Wales. Australia. Department of Geography and Planning, University of New England
- Chawla, L., (2001), **Evaluating Children's Participation: Seeking Areas of Consensus**, PLA Notes, 42, October. London: International Institute for Environment and Development, 9-13.
- Chan, L., Erlings, E., Mizunoya, S., Zaw, H., (2016), **A City Fit for Children: Mapping and Analysis of Child Friendly Cities Initiatives**. The Chinese University of Hong Kong, Centre for Rights and Justice Occasional Paper Series, Paper No. 5.
- Corsi, M., (2002), **the child friendly cities initiative in Italy, environment and urbanization**, 14(2), 140-169.
- CRC, (1990),“**convention on the rights of child**”,available at www.unicef.org
- Derr, V., Chawla, L., Mintzer, M., Cushing, D. F., Vliet, W. V., (2013), **A City for All Citizens: Integrating Children and Youth from Marginalized Populations into City Planning**, Buildings 2013, 3, 482-505.

- Driskell, D. (2002). **Creating Better Cities with Children and Youth: A Manual for Participation. Children, Youth and Environments**, 13(1).
- Egretta Sutton, Sh., Kemp, P., (2002), **Children as a partner in neighborhood place making**, Journal of Environmental Psychology, 22, 171-189
- Gleeson, B., Woolcock, G., (2007), **Child-Friendly Cities: Critically Exploring the Evidence Base of a Resurgent Agenda**. Available at: <https://www.researchgate.net/publication/29466092>
- Gokmen, H., Tasci, B. G., (2016), **Children's Views about Child Friendly City: A Case Study from Izmir**, MEGARON 2016;11(4):469-482
- Howard, A., (2006), **what constitutes Child Friendly Communities and How are they built?** Australian Research Alliance for Children & Youth, www.aracy.org.au
- Horelli, L. (2007). **Constructing a theoretical framework for environmental friendliness**. Children, youth and environment. 17(4). 267-292.
- Malone, K., (2016), **Albanian Child Friendly Cities Action Plan 2016-2018**, report Published by Western Sydney University,
- Malone, K., (2011), **Child Friendly Kazakhstan: Designing and implementing a national child friendly cities recognition and accreditation program**, Research report, University of Western. Sydney, Sydney.
- Mehtap, O., (2016), **Designing "Livable Children Spaces" in Urban Space Child-Friendly Streets and Turkey Example**, 13th international conference " standardization, prototypes and quality: a means of Balkan countries collaboration" Brasov, Romania, November 3 - 4, 2016, RECENT, Vol. 17, no. 3(49).
- **NSW Commission for Children and Young People**. (2009), Built 4 KidsN: A good practice guide to creating child-friendly built environments NSW Commission for Children and Young People. Available from: http://www.kids.nsw.gov.au/uploads/documents/Built4Kids_complete.pdf
- Paulla Dewi, S., (2010), **How Does the Playground Role in Realizing Children-Friendly-City?** Asia Pacific International Conference on Environment-Behaviour Studies, Grand Margherita Hotel, Kuching, Sarawak, Malaysia, 7-9 December 2010, Procedia - Social and Behavioral Sciences 38 (2012) 224 – 233
- Saridar Masri, S., (2018), **Integrating youth in city planning: Developing a participatory tool toward a child-friendly vision of Eastern Wastani – Saida**, Alexandria Engineering Journal (2018) 57, 897–909
- Satterthwaite, D. (2004). **City governance for and with children**. International institute for environment and development. London: IIED.
- Riggio, E., (2002), **Child friendly cities. Good governance in the best interests of the child**. Journal of Environment & Urbanization, 14(2), 45-58
- Ren k., xu l., (2017), Dataset on energy efficiency assessment and measurement method for child-friendly space in cold residential area, Data in Brief 14 (2017) 148–155.
- Tranter P., Pawson E., (2001), **Children's access to local environments: a case study of Christchurch. New Zealand**. Local Environment, 6 (1): 27–48.
- UNICEF. (2004), **Building Child friendly Cities: A Frame Work for Action**. Available at: http://www.childfriendlycities.org/pdf/cfc_booklet_eng.pdf.
- UNICEF. (2012), **Child friendly cities**. Retrieved from www.childfriendlycities.org
- Wessells, M., and Kostelny, K., (2013), **Child Friendly Spaces: Toward a Grounded, Community Based Approach for Strengthening Child Protection Practice in Humanitarian Crises**, Child Abuse and Neglect, No. 37: 29-40.
- Woolcock, G., & Steele, W. (2008). **Child-friendly community indicators-a literature review**. Queensland: Griffith University.
- <https://www.unicef.org>
- www.amar.org